

Keskkonna ja kliimameetmete programm (LIFE)

Taotlusvoor

Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine – standardised
meetmeprojektid (SAP)
LIFE-2021-SAP-CLIMA – LIFE programmi allprogramm,
kliimameetmed

Versioon 1.0
8. juuli 2021.

MUUDATUSTE AJALUGU			
Versioon	Avaldamis- kuupäev	Muudatus	Lehe- külj
1,0	8. juuli 2021	▪ Algversioon (uus mitmeaastane finantsraamistik).	
		▪	
		▪	
		▪	

EUROOPA KLIIMA, TARISTU JA KESKKONNA RAKENDUSAMET (CINEA)

CINEA.D – loodusvarad, kliima, kestlik sinine majandus ja puhas energia
CINEA.D.1 – LIFE energia + LIFE kliima

TAOTLUSVOOR

SISUKORD

0. Sissejuhatus.....	5
1. Taust	6
Mis on programm LIFE?	6
Loodus ja elurikkus	7
Ringmajandus ja elukvaliteet	7
Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine	8
Puhtale energiale üleminek	9
2. Meetme liik — Eesmärgid — Teemad ja prioriteetid — Tegevused, mida saab rahastada — Eeldatav mõju 10	
Meetme liik	10
LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCM – kliimamuutuste leevendamine.....	10
Eesmärgid	10
Eeldatav mõju	16
Toetusmäär	16
LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCA – kliimamuutustega kohanemine	16
Eesmärgid:	16
Eeldatav mõju	22
Toetusmäär	22
LIFE-2021-SAP-CLIMA-GOV – kliimaalane juhtimine ja teave	22
Eesmärgid:	22
Eeldatav mõju	28
Toetusmäär	28
3. Olemasolev eelarve.....	28
4. Ajakava ja tähtajad.....	29
5. Lubatavus ja dokumendid	29
6. Abikõlblikkus.....	30
Abikõlblikud osalejad (abikõlblikud riigid).....	30
Konsortsiumi koosseis	31
Abikõlblikud tegevused.....	31

Geograafiline asukoht (sihtriigid)	32
7. Finants- ja tegevussuutlikkus ning välistamine	32
Finantssuutlikkus	32
Tegevussuutlikkus	33
Välistamine	33
8. Hindamise ja toetuste andmise menetlus	34
9. Taotluse hindamiskriteeriumid	35
10. Toetuslepingute õiguslik ja rahaline vormistamine	37
Alguskuupäev ja projekti kestus	37
Vahe-eesmärgid ja tulemused	38
Toetuse vorm, toetusmäär ja maksimaalne toetuse summa	38
Eelarvekategooriad ja kulude abikõlblikkus	38
Aruandlus ja maksekord	40
Ettemaksetagatised	40
Tõendid	41
Vastutuskord tagasinõudmise korral	41
Projekti rakendamise sätted	41
Muud eripärad	42
Mittevastavus ja lepingu rikkumine	42
11. Taotluse esitamine	42
12. Abiteave	43
13. Olulist	44

0. Sissejuhatus

See on taotlusvoor ELi **tegevustoetuste** kohta kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise valdkonnas **keskkonna ja kliimameetmete programmi (LIFE)** raames.

Kõnealuse ELi rahastamisprogrammi õigusraamistik on sätestatud järgmistes õigusaktides:

- määrus 2018/1046 ([ELi finantsmäärus](#))
- põhiakt (LIFE-määrus [2021/783](#)¹).

taotlusvoor käivitatakse kooskõlas 2021.–2024. aasta mitmeaastase tööprogrammiga² ja seda haldab **Euroopa kliima, taristu ja keskkonna rakendusamet (CINEA)** (edaspidi amet).

Taotlusvoor hõlmab järgmisi **teemasid**:

- **LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCM – kliimamuutuste leevendamine**
- **LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCA – kliimamuutustega kohanemine**
- **LIFE-2021-SAP-CLIMA-GOV – kliimaalane juhtimine ja teave**

Iga taotlusvooru projektitaotlus peab käsitlema ainult ühte neist teemadest. Taotlejad, kes soovivad esitada taotluse rohkem kui ühe teema kohta, peavad esitama iga teema jaoks eraldi taotluse. Üht teemat käsitlev projektitaotlus võib aga sisaldada teiste teemade elemente.

Palume lugeda hoolikalt **taotlusvooru dokumente**, eelkõige kõnealust taotlusvooru dokumenti, näidistoetuslepingut, [ELi rahastus- ja hankeportaali kasutusjuhendit](#) ja [ELi toetuste selgitustega toetuslepingut](#).

Kõnealused dokumendid annavad selgitusi ja vastuseid küsimustele, mis võivad tekkida avalduse koostamisel.

- Taotlusvooru dokumendis on antud ülevaade järgnevast:
 - taust, eesmärgid, kohaldamisala, tegevused, mida saab rahastada, ja eeldatavad tulemused (punktid 1 ja 2)
 - ajakava ja olemasolev eelarve (punktid 3 ja 4)
 - lubatavuse ja abikõlblikkuse tingimused (sealhulgas kohustuslikud dokumendid; punktid 5 ja 6)
 - finants- ja tegevussuutlikkus ning välistamine (punkt 7)
 - hindamise ja toetuste andmise menetlus (punkt 8)
 - hindamiskriteeriumid (punkt 9)

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/783, 29. aprill 2021, millega luuakse keskkonna- ja kliimameetmete programm (LIFE) (ELT L 172, 17.5.2021, lk 53).

² Komisjoni 9. juuli 2021. aasta rakendusotsus C(2021) 4997 programmi LIFE rahastamise ja tööprogrammi vastuvõtmise kohta aastateks 2021–2024.

- toetuslepingute õiguslik ja rahaline vormistus (punkt 10)
- kuidas esitada taotlust (punkt 11)
- Veebipõhine kasutusjuhend käsitleb järgmist:
 - taotluste registreerimise ja esitamise menetlused veebilehe „EU Funding & Tenders Portal“ (ELi rahastus- ja hankeportaal, edaspidi „portaal“) kaudu
 - taotluse koostamise soovitusel
- Selgitustega toetusleping (AGA) sisaldab järgmist:
 - üksikasjalikud selgitused toetuslepingu sätete kohta, mille peate toetuse saamiseks allkirjastama (*sealhulgas abikõlblikkus, maksegraafik, osaleja kohustused jne*).

Lisaks soovitatakse teil külastada [LIFE programmi andmebaasi](#), et tutvuda eelnevalt rahastatud projektide loeteluga. Puhtale energiale ülemineku allprogrammi raames varasemalt rahastust saanud projektid (programmi „Horisont 2020“ alusel) on kättesaadavad [CORDISe veebilehel](#).

1. Taust

Mis on LIFE programm?

LIFE programm on ELi keskkonna- ja kliimameetmete programm.

See on üks peamisi edasiarendajaid Euroopa rohelises kokkuleppes³, mille eesmärk on:

- ELi muutmine õiglaseks ja jõukaks ühiskonnaks, millel on moodne, ressursitõhus ja konkurentsivõimeline majandus, kus puuduvad 2050. aastaks netoheitel ja kasvuhoonegaasid ning mille majanduskasv ei sõltu ressursikasutusest ning
- ELi looduskapitali kaitsmine, säilitamine ja parandamine ning elanike tervise ja heaolu kaitsmine keskkonna ja kliimaga seotud riskide ja mõjude eest.

LIFE Programm toetab neid prioriteete oma nelja allprogrammi kaudu täpsemalt järgmisega:

- nende ELi poliitiliste eesmärkide elluviimise edendamine ja integreerimine, mis on seotud looduslike elupaikade ja liikide vähenemise peatamise ja olukorra paranemisega kõigis sektorites
- ringmajandusele ülemineku toetamine ning ELi loodusvarade, sealhulgas õhu, pinnase ja vee kvaliteedi kaitsmine ja parandamine
- 2030. aasta kliima- ja energiapoliitika raamistiku, ELi 2050. aastaks seatud kliimanetraalsuse eesmärgi ja uue ELi kliimamuutustega kohanemise strateegia toetamine ning
- suutlikkuse tõstmine, investeeringute soodustamine ning energiatõhususele ja väikesemahulistele taastuvenergiaallikatele keskenduva poliitika elluviimise toetamine.

³ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Euroopa Ülemkogule, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: Euroopa roheline kokkulepe (COM (2019)640 lõplik).

LIFE programm koosneb kahest valdkonnast ja neljast allprogrammist (neid kirjeldatakse täpsemalt allpool):

Keskkond:

- allprogramm „Loodus ja elurikkus“
- allprogramm „Ringmajandus ja elukvaliteet“

kliimameetmed:

- allprogramm „Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine“
- allprogramm „Üleminek puhtale energiale“.

Loodus ja elurikkus

Allprogrammi „Loodus ja elurikkus“ alaeesmärgid on järgmised:

- arendada, tutvustada, edendada ja stimuleerida uuenduslike tehnoloogiate, meetodite ja lähenemiste (sealhulgas looduspõhised lahendused ja ökosüsteemil põhinev lähenemine) laiendamist, et saavutada ELi looduse ja elurikkusega seotud õigusaktide ning poliitika eesmärgid ja aidata kaasa teadmistebaasi ja parimate tavade rakendamisele, sealhulgas Natura 2000 toetamise kaudu;
- toetada loodust ja elurikkust käsitlevate liidu õigusaktide ja poliitika arendamist, rakendamist, järelevalvet ja jõustamist, parandades sealhulgas juhtimist kõikidel tasanditel, eelkõige avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse suurendamise ning kodanikuühiskonna kaasamise kaudu, võttes nõuetekohaselt arvesse ka kodanikke kaasava teaduse võimalikke panuseid;
- hoogustada edukate lahenduste/lähenemiste laialdast kasutuselevõttu loodust ja elurikkust käsitlevate ELi õigusaktide ja poliitika rakendamiseks tulemuste kordamise, seotud eesmärkide muudesse poliitikavaldkondadesse ning avaliku ja erasektori tavadesse lõimimise, investeringute kasutuselevõtu ja rahastamise kättesaadavuse parandamise kaudu.

Ringmajandus ja elukvaliteet

Allprogrammi „Ringmajandus ja elukvaliteet“ alaeesmärgid on järgmised:

- arendada, tutvustada ja edendada uuenduslikke tehnoloogiaid, meetodeid ja lähenemisi, et saavutada keskkonda käsitlevate liidu õigusaktide ja poliitikavaldkondade eesmärgid ja aidata kaasa teadmistebaasi ning vajaduse korral parimate tavade rakendamisele
- toetada keskkonda käsitlevate liidu õigusaktide ja poliitika arendamist, rakendamist, järelevalvet ja jõustamist, parandades sealhulgas juhtimist kõikidel tasanditel, eelkõige avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse suurendamise ning kodanikuühiskonna kaasamise kaudu
- hoogustada edukate tehniliste ja poliitikaga seotud lahenduste ulatuslikku kasutuselevõttu, et rakendada liidu keskkonda puudutavaid õigusakte, korrates tulemusi, liites seotud eesmärgid teistesse poliitikavaldkondadesse ning avaliku ja erasektori tavadesse, hankides investeringuid ja parandades juurdepääsu rahastamisele.

Selle allprogrammi eesmärk on hõlbustada üleminekut säästvale, ringluspõhisele, mürgivabale, energiatõhusale ja kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelisele majandusele ning kaitsta, taastada ja parandada keskkonna kvaliteeti.

See aitab kaasa ELi prioriteetide saavutamisele järgmiselt:

- ressursside tarbimise vähendamine ja säästvale, ringluspõhisele, mürgivabale, energiatõhusale ja kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelisele majandusele ülemineku hõlbustamine
- ringsüsteemide arendamine kooskõlas uue ringmajanduse tegevuskavaga, mis peegeldab keskendumist kestlikele toodetele, materjali- ja energiamahukatele sektoritele ning ringmajanduse ärimudelitele väärtuse säilitamiseks
- jäätmetekke vähendamine kooskõlas jäätmete raamdirektiiviga [2019/1004](#)⁴ ja ohtlike jäätmete vähendamine, võttes arvesse ELi kohustust seoses [Baseli konventsiooniga](#)⁵
- jäätmekäitluse parandamine seoses jäätmete kogumise ja ladustamisega, taaskasutamise võimaluste ja kasutuselt kõrvaldamisega, sealhulgas saartel, kus jäätmekäitlusel on konkreetsed väljakutsed
- saasteainete heitkoguste vähendamine õhus ja puhta õhu tagamine ELi kodanikele kooskõlas liidu õigusaktide ja nullsaaste tegevuskava eesmärkidega
- ELi veekogumite hea seisundi saavutamine ja säilitamine
- inimestele ja teistele liikidele piisavas koguses puhta pinnavee ja põhjavee tagamine, sealhulgas veekasutuse tõhususe suurendamisega
- ohtlike kemikaalide tootmise, kasutamise ja heitkoguste vähendamine ning inimeste ja keskkonna kokkupuute vähendamine nende kemikaalidega
- ohutute säästvalt loodud ainete, materjalide ja toodete väljatöötamise, turustamise ja kasutuselevõtu edendamine
- kahjuliku müratasemega kokkupuute vähendamine
- ELi mulla kvaliteedi kaitsmine, mulla degradeerumise ärahoidmine mulda säästva tegevuse ja maa majandamisega, saastunud pinnase tervendamine ning vee kvaliteedi parandamise suutlikkuse suurendamine nitraadilekke vähendamise kaudu ning heitkoguste vähendamine süsiniku säilitamise kaudu.

Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine

Allprogrammi „Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine“ konkreetsed eesmärgid on järgmised:

- arendada, tutvustada ja edendada uuenduslikke tehnoloogiaid, meetodeid ja lähenemisi, et saavutada kliimameetmeid käsitlevate liidu õigusaktide ja poliitikavaldkondade eesmärgid ja aidata kaasa teadmistebaasi ning parimate tavade rakendamisele
- toetada kliimameetmeid käsitlevate liidu õigusaktide ja poliitika arendamist, rakendamist, järelevalvet ja jõustamist, parandades sealhulgas

⁴ Komisjoni rakendusotsus (EL) 2019/1004, 7. juuni 2019, millega kehtestatakse direktiivi 2008/98/EÜ kohaselt jäätmeid käsitlevate andmete arvutamise, kontrollimise ja esitamise eeskirjad (ELT L 163, 20.6.2019, lk 66).

⁵ Baseli konventsioon ohtlike jäätmete üle piiri viimise ja kõrvaldamise kontrolli kohta.

juhtimist kõikidel tasanditel, eelkõige avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse suurendamise ning kodanikuühiskonna kaasamise kaudu

- hoogustada edukate tehniliste ja poliitikaga seotud lahenduste ulatuslikku kasutuselevõttu, et rakendada liidu kliimameetmeid puudutavaid õigusakte ja poliitikat, korrates tulemusi, liites seotud eesmärgid teistesse poliitikavaldkondadesse ning avaliku ja erasektori tavadesse, hankides investeeringuid ja parandades juurdepääsu rahastamisele.

See allprogramm aitab kaasa ELi muutmisele kliimaneutraalseks ja kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimeliseks ühiskonnaks, toetades ELi kliimapolitiika rakendamist ning valmistades ELi ette kliimameetmete väljakutseteks järgmistel aastatel ja aastakümnetel.

Puhtale energiale üleminek

Allprogrammi „Puhtale energiale üleminek“ konkreetsed eesmärgid on järgmised:

- arendada, tutvustada ja edendada uuenduslikke tehnoloogiaid, meetodeid ja lähenemisi, et saavutada säästvate taastuvenergiade üleminekut ja suurenenud energiatõhusust käsitlevate liidu õigusaktide ja poliitikavaldkondade eesmärgid ja aidata kaasa teadmistebaasi ning parimate tavade rakendamisele
- toetada ELi säästvatele, taastuvatele energiaallikatele üleminekut ja suuremat energiatõhusust puudutavate õigusaktide ja poliitika väljatöötamist, elluviimist, seiret ja täitmist, mh parandades juhtimist kõigil tasemetel, iseäranis avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse parandamisega ning kodanikuühiskonna kaasamisega
- hoogustada edukate tehniliste ja poliitikaga seotud lahenduste ulatuslikku kasutuselevõttu, et rakendada liidu taastuvenergiade üleminekut või suurenenud energiatõhusust puudutavaid õigusakte ja poliitikat, korrates tulemusi, liites seotud eesmärgid teistesse poliitikavaldkondadesse ning avaliku ja erasektori tavadesse, hankides investeeringuid ja parandades juurdepääsu rahastamisele.

Selle allprogrammi eesmärk on hõlbustada üleminekut energiatõhusale, taastuvenergiapõhisele, kliimaneutraalsele ja kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelisele majandusele, rahastades koordineerimis- ja toetustegevust kogu Euroopas. Selle ELi suure lisaväärtusega tegevuse eesmärk on kõrvaldada turutõkked, mis takistavad sotsiaalmajanduslikku üleminekut säästvate energiate, kaasates tavaliselt mitu väikest ja keskmise suurusega sidusrühma, mitu osalejat, sealhulgas kohalikud omavalitsused ja mittetulundusorganisatsioonid, ning kaasates tarbijaid.

Allprogramm aitab kaasa Euroopa roheline kokkuleppe energiaga seotud tegevuse rakendamisele, sealhulgas renoveerimislaine algatusele ehitussektoris, ning selles võetakse nõuetekohaselt arvesse territooriume, mis ei ole seotud Euroopa võrkudega, näiteks ELi äärepoolseimaid piirkondi. See aitab kaasa õiglase ülemineku eesmärkide saavutamisele, kaasates territooriumid ja kodanike rühmad, keda mõjutab negatiivselt üleminek fossiilkütustelt puhtale energiale, suurendades osalejate suutlikkust ja edendades puhta energia investeeringuid peamiselt energiatõhususse ja kohalikult kättesaadavatesse, säästvatesse taastuvenergia allikatesse. See ei hõlma biokütustega seotud tegevusi.

2. Tegevuse liik — Eesmärgid — Teemad ja prioriteetidid — Tegevused, mida saab rahastada — Eeldatav mõju

Tegevuse liik

Käesoleva taotlusvooru alla kuuluvad teemad on seotud LIFE programmi standardsete tegevusprojektidega (SAP). Standardsetel tegevusprojektidel on järgmised eesmärgid:

- töötada välja, tõendada ja edendada innovaatilisi tehnikaid, meetodeid ja lähenemisi;
„innovaatilised tehnikad, meetodid ja lähenemised“ tähendavad lahendusi, mis on liikmesriigi ja valdkonna tehnika tasemega võrreldes uued ning mida viiakse ellu operatiivses ulatuses ja tingimustel, mis võimaldavad saavutada toetuse andmise kriteeriumi „Mõju“ esimeses lõigus sätestatud mõjusid (vt punkti 9. Hindamiskriteeriumid);
- panustada teadmistebaasi ja parimate tavade rakendamisse;
„parimad tavad“ tähendavad lahendusi, tehnikaid, meetodeid ja lähenemisi, mis on asjakohased, kulutõhusad ja vastavad tehnika tasemele (liikmesriigi ja valdkonna tasandil) ning mida rakendatakse operatiivses ulatuses ja tingimustel, mis võimaldavad saavutada toetuse andmise kriteeriumi „Mõju“ esimeses lõigus sätestatud mõjusid;
- toetada liidu õigusaktide ja poliitika arendamist, rakendamist, järelevalvet ja jõustamist, parandades sealhulgas juhtimist kõikidel tasanditel, eelkõige avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse suurendamise ning kodanikuühiskonna kaasamise kaudu;

projektid võivad olla turulähedased (st et nende eesmärk pole üksnes pakkuda paremaid keskkonnaga seotud lahendusi, vaid ka veenduda, et need lahendused võetakse kasutusele ühiskonnas üldisemalt ja konkreetsemalt majanduses, kasutades selgesõnalist turule suunatud lähenemist). Sellisel juhul peavad taotlejad tooma oma taotluse ankeedil esile konkreetse turuga seotud teabe (nt kavandatav tootmisvõimsus, võrdlusturg, majanduslik teostatavus jms).

LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCM – kliimamuutuste leevendamine

Eesmärgid

Kliimamuutuste leevendamise prioriteetse valdkonna raames esitatavad projektid peaksid toetama sotsiaalselt õiglast ja kestlikku üleminekut kliimanetraalsele majandusele 2050. aastaks ja ELi 2030. aasta eesmärki vähendada heitkoguseid vähemalt 55% võrreldes 1990. aasta tasemega

Liidu kliimapoliitika ja kasvuhoonegaaside heite vähendamise õigusaktid keskenduvad peamiselt järgnevale:

- taastuenergia,
- energiatõhusus,
- heitkogustega kauplemise süsteem,
- energia ja kasvuhoonegaaside energiamahukas tööstuslik tootmine,
- maakasutus, põllumajandus ja metsandus,
- looduslike CO₂ sidujate säilitamine ja nende seisukorra parandamine,
- transport ja kütused,
- fluoritud gaasid ja osoonikihti kahandavad ained,
- CO₂ kogumine ja kasutamine ning CO₂ kogumine ja säilitamine,
- kasvuhoonegaaside heite seire ja aruandlus,
- kõigi ühiskonna ja majanduse sektorite jõupingutused kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks, sealhulgas avalik-õiguslikud asutused (riiklikud, piirkondlikud ja kohalikud asutused), eraõiguslikud äriühingud ja mittetulundus-organisatsioonid

- (ühingud, kodanikuühiskonna organisatsioonid, haridusasutused, tarbijarühmad ja käitumise muutmine, sealhulgas Euroopa kliimapakti tegevuste kaudu.

Reguleerimisala ja sekkumisvaldkonnad

1. Tegevus, millega vähendada kasvuhoonegaaside heiteid sektorites, mis ei kuulu ELi heitkogustega kauplemise süsteemi, sealhulgas fluoritud kasvuhoonegaaside ja osoonikihti kahandavate ainete vähenenud kasutamine.

- a) Fluorosüivesinikud ja teised fluoritud kasvuhoonegaasid ei kahanda küll osoonikihti, kuid need on suure globaalse soojendamise potentsiaaliga kasvuhoonegaasid ning seega tuleb nende kasutust vähendada. Seetõttu on määruses (EL) nr 517/2014 fluoritud kasvuhoonegaaside kohta sätestatud, et fluorosüivesinike kasutamist tuleb 2030. aastaks järkjärgult vähendada peaaegu 80% võrra. 2016. aastal sõlmiti ka kokkulepe Montreali protokollis raames (Kigali muudatus) fluorosüivesinike järkjärguliseks vähendamiseks üleilmsel tasandil. Seega peavad projektid üldisel tasandil aitama viia ellu Kigali muudatust ja ELi määrust, millega vähendatakse fluoritud kasvuhoonegaaside kasutamist.

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus toetatakse eelkõige projekte, mis käsitlevad järgmisi teemasid:

- **Fluoritud kasvuhoonegaaside sobilike alternatiivide kättesaadavus:** enamikus fluorosüivesinike kasutatavates sektorites on alternatiivid kättesaadavad. Mõnedes rakendusvaldkondades on aga vältimatult vajalik teha täiendavaid innovatsioone ja/või töendada kliimasõbralike alternatiivide sobivust (ohutus, kulud, energiatõhusus, otstarbe vastavus). Teistel fluoritud gaasidel nagu väävelheksafluoriid (SF_6), lämmastiktrifluoriid (NF_3) ja perfluorosüivesinikud (PFC) on eriti suur kliimasoojenemist suurendav mõju (kuni 23 000 korda suurem CO_2), mistõttu on nende kasutusele sobivate alternatiivide leidmine suure prioriteediga.

Väikese kliimasoojenemist suurendava mõjuga alternatiivide kasutamist hõlmavaid näidis-, piloot- või parimate tavade projekte tuleks eelkõige katsetada järgmistes sektorites:

- dosaatorinhalaatorid (astma inhalaatorid),
 - kliima- ja külmutusseadmed ümbritseva õhu kõrge temperatuuri korral;
 - orgaanilised Rankine'i ringprotsessid;
 - soojuspumbad;
 - rakendusnišid, milles ei ole fluorosüivesinike alternatiivid vabalt kättesaadavad;
 - süsteemi disaini parandamine tuleohtlikkuse/rõhu probleemide lahendamiseks, et edendada looduslike külmaainete kasutuselevõttu (nt süivesinikud, CO_2) mis tahes seadmetes, kus kasutatakse fluoritud gaase;
 - SF_6 kasutamine elektrijaotlates, eelkõige esmane keskpinge ja kõrgepinge;
 - tootmisprotsessides kasutatavad fluoritud gaasid (SF_6 , NF_3 , PFC jne), näiteks elektroonikatööstuses (nt pooljuhid, fotoelektrilised elemendid) ja muud suurte heitkogustega kasutusala (õhusõidukid, tööstusprotsessid jms).
- **Fluoritud kasvuhoonegaaside taasväärtustamine ja ringlussevõtt.** On oluline, et fluoritud kasvuhoonegaase kasutatavate seadmete/toodete kasutuse lõppedes need gaasid tõhusalt kogutakse ja võetakse eelistatult ringlusse või taasväärtustatakse ringlussevõtu jaoks olemasolevates või uutes seadmetes. Oodatakse näidis- või parima tava projekte, mis toetavad ja tagavad fluoritud kasvuhoonegaaside tõhusat kogumist ja taasväärtustamist/ringlussevõttu, eelkõige seoses fluorosüivesinike segudega.

- **Standardite põhjustatud tõkete kõrvaldamine** Teine oluline fluoritud gaaside kliimasõbralike alternatiivide kasutamise tõke on külmutus- ja kliimaseadmete valdkonna standardid. Üks oluline puudujääk seisneb selles, et vastavatele standardidele kehtestavatele organitele ei ole kättesaadav asjakohane teave tuleotlike külmutusagensitega, eelkõige süsivesinikega, seotud riskide juhtimise ja minimeerimise kohta.

Näidisprojektide, pilootprojektide ja parimate tavade projektidega tuleks näidata, kuidas tuleotlike külmutusagensitega, eelkõige süsivesinikega seotud riske minimeeritakse seadmete projekteerimise, kasutuse, hoolduse ja kõrvaldamise käigus, et maksimeerida külmutusagensi koguseid ohutuses järeleandmisi tegemata. Riskide minimeerimine peaks põhinema objektiivsetel andmetel. Eriti oodatakse täiendava tehnilise kirjelduse väljatöötamist tuleotlike alternatiivide (eriti süsivesinike), paigaldamiseks ja kasutamiseks asjakohaste külmutus- ja kliimaseadmete tehnoloogiate standardite jaoks, et toetada käimasolevat standardite kehtestamise protsessi. See võib hõlmata näiteks asjakohase olemasoleva teabe ning uute täiendavate labori- ja väliuuringute esitamist, et toetada standardite kehtestamise protsesse ning olemasolevate standardikomiteede tööd.

b) Heiteta liikuvusele üleminekut toetav tegevus

Euroopa rohelises kokkuleppes nõutakse transpordisektoris 90% kasvuhoonegaaside vähendamist, et ELi saaks 2050. aastaks kliimaneutraalne majandus, liikudes samas nullsaaste eesmärgi poole. Arvestades, et transport moodustab suure osakaalu ELi kasvuhoonegaaside koguheitest, on võimalik saavutada ELi eesmärki vähendada kasvuhoonegaase 2030. aastaks vähemalt 55% võrra ja jõuda kliimaneutraalsuseni 2050. aastaks üksnes sihikindlamate poliitikavaldkondade ja algatustega, millega vähendada viivitamatult transpordi sõltuvust fossiilkütustest, ja koostöös nullsaaste püüdlustega. Teisest küljest on säästva ja aruka liikuvuse strateegias sätestatud nägemus pöördumatust üleminekust heiteta liikuvusele.

Kasutada tuleb kõiki poliitilisi meetodeid:

- 1) meetmed, millega vähendada märkimisväärselt praegust sõltuvust fossiilkütustest
- 2) otsustav tegevus, millega suurendatakse aktiivsust kestlikematele transpordivahenditele üleminekuks
- 3) väliskulude sisestamine

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus toetatakse eelkõige projekte, mis käsitlevad heiteta sõidukeid⁶ ning nendega seonduvat tankimise ja laadimise taristut.

Ehkki maanteetranspordis kasvab heiteta sõidukite arv kiirelt, on heiteta sõidukite osakaal sõidukipargist praegu liiga väike. CO₂ ja õhusaasteainete heitkoguseid puudutavad standardid ning riigihangete eesmärgid on jätkuvalt peamised poliitilised mõjutegurid maanteetranspordis heiteta liikuvusele üleminekus ning heiteta sõidukite varu suurenemisel muutub kestlik liikuvus kõigi jaoks taskukohasemaks.

See peab käima kokku laadimise ja tankimise taristu tervikliku ja mõtestatud võrgustikuga, et võimaldada nende sõidukite laialdast kasutust.

⁶ Vt terminite „heiteta raskeveok“ ja „vähese heitega raskeveok“ tähendust määruses (EL) 2019/1242 ning termini „heiteta ja vähese heitega sõiduk“ tähendust määruses (EL) 2019/631. Konkreetsemalt peetakse heiteta veokitaks elektrisõidukeid ja vesinikkütusega sõidukeid.

Taristu poole pealt võiksid eelistatud projektid käsitleda järgmisi teemasid (mitteammenduv loetelu):

- kiired ja ülikiired laadimispunktid kerg- ja raskesõidukitele
- kõrgrsurve vesiniku tankimisjaamad
- ELi ühtset turgu ohustavate tehniliste tõkete (riiklike tehniliste tingimuste) eemaldamine.
- Ühiste suurema koostalitlusvõimendi viivate tehniliste standardite kasutuselevõttu parandavad projektid, et tagada taristute vahel füüsilised ühendused ja kommunikatsioonistandardid.
- Kasutajakogemuse parandamine, käsitledes kasutajate vajadusi ja suurendades saadaolevate turuvõimaluste valikut. Näiteks edendades kütusehinna täielikult läbipaistvaks muutmist avalikult ligipääsetavates laadimispunktides nii ajutiste kui lepingupõhiste hindade puhul, võimaldades osutada innovaatilisi turuteenuseid, suurendades digitaliseerimist, laiendades maksevõimalusi (maksete digitaliseeriine – NFC, pangakaart, QR-koodid) jne.
- Nutikad laadimislahendused, st võttes kasutusele nutika ja kahesuunalise laadimise ning seeläbi nihutada laadimise ajale, kui võrgus on vajalikku mahtu, mis toob kaasa märkimisväärselt väiksemad investeeringud energiavõrkudesse.
- Digitaliseerimisvõimalusi ära kasutatav tegevus, et energiasüsteemi üldist tõhusust maksimeerida.
- Algatused, mis loovad selget sünergiat energiavõrgustiku, eelkõige üleeuroopaliste energiavõrkudega.
- Taotlused, mis kiirendavad taastuenergiat põhinevate transporditehnoloogiate kasutuselevõttu, eriti kui neis kasutatakse otseselt kohalikke või peaaegu kohalikke taastuenergia allikaid ning need toovad kaasa üldise energiasüsteemi tõhususe optimeerimise.

2. Tegevus, mis parandab heitkogustega kauplemise süsteemi toimimist ning avaldab mõju energia ja kasvuhoonegaaside energiamahukale tööstuslikule tootmisele.

ELi 2030. aasta kliima- ja energiapoliitika raamistiku eesmärkide täitmiseks ja 2050. aastaks kliimanetraalsele majandusele ülemineku toetamiseks on vaja märkimisväärsed investeeringud tööstuse innovatsioonidesse ja näidistehastesse. Selles kontekstis toetab LIFE programm kõrgtehnoloogilise vähese süsinikdioksiidiheitega tootmise ja töötlemise murranguliste lahenduste väljatöötamist ja rakendamist. Need on hädavajalikud ELi tööstuste konkurentsivõime säilitamiseks, tagades samas kliimaeesmärkide saavutamise.

Taotlused peavad keskenduma ja olema suunatud **energiamahukatele tööstusharudele** ja konkreetsemalt neile tööstusharudele, milles võib esineda **märkimisväärne süsiniku lekke risk**.

Seega eelistatakse **projekte, mis keskenduvad uuenduslike ja kulutõhusate tehnoloogiate väljatöötamisele ja tõendamisele** eesmärgiga vähendada tootmis- ja töötlemistööstuste kasvuhoonegaaside heitkoguste intensiivsust⁷. Sedalaadi projektide esitajatel palutakse pidada silmas järgmisi peamisi tunnusoone.

⁷ Meetme otseste kasvuhoonegaaside heite ja väljundseadmete vahetamine

- **Euroopa töötusalgatuste taotlused peaksid keskenduma uuenduslike lahenduste kavandamisele, väljatöötamisele ja rakendamisele** peamiselt pikaajalise mõjuga näidisprogrammide kaudu, sealhulgas tegelikes tööstuskeskkondades. Projektid peaksid pakkuma majanduslikult elujõulisi lahendusi, protsesse ja tehnoloogiad ning uusi toormaterjale või tooteid, mis võimaldavad märkimisväärselt vähendada konkreetsete kasvuhoonegaaside heitkoguste intensiivsust⁸. Kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise saavutamiseks ei tohiks kasutada üksnes kütuste väljavahetamist.
- **Meetmed peaksid algama tehnoloogilise valmiduse tasemelt 4–5 ja nende eesmärk peaks olema tehnoloogilise valmiduse tase 8–9.** Taotlejad võivad taotleda ettevalmistavaid tegevusi, nagu uuenduslike lahenduste kohta strateegiate ja ettevalmistavate teostatavusuuringute väljatöötamine, eeldusel et neid kasutatakse projekti käigus elluviidavate konkreetsete tegevuste arendamiseks. Eeldatakse, et neid tegevusi juhivad tööstusharud partnerite ja tehnoloogia pakkujate toel.
- Taotlused **võivad käsitleda erinevaid tehnoloogilisi lahendusi ja protsesse**, mida on võimalik laialdaselt kasutada või kombineerida sektoriülelset erinevate tehnoloogiate ja protsessidega. Julgustatakse tegema koostööd tööstussektorite vahel ning taotluse esitajad peaksid võimaluse korral püüdma luua sünergiaid, sealhulgas võimalusi saada rahastust asjakohastest riiklikest/piirkondlikest uurimis-, innovatsiooni- või kliimaprogrammidest ja/või kumulatiivset rahastamist.
- Spetsiaalne tegevus peaks käsitlema väljatöötatud tehnoloogiaprotsesside või toodete ülekantavust sektorisiseselt ja võimalik, et ka teistesse sektoritesse. Eeldatakse, et nad kannavad lahendusi ja tehnoloogiad üle energiamahukatesse tööstusharudesse või parandavad tarnijate innovatsioone.
- Projektid peaksid tugevdama Euroopa tööstuse juhtpositsiooni kõrgtehnoloogilise tootmise ja töötlemise valdkonnas ning toetama tööhõivet eriti väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes ning looma selles valdkonnas uusi turuvõimalusi.

Innovatsioonifondis on olemas koostoimed, mis toetavad ka heitkogustega kauplemise süsteemi kuuluvate sektorite projekte⁹.

3. Taastuenergia tootmise ja kasutamise suurendamine ning energiatõhususe parandamine (kuivõrd need ei ole hõlmatud allprogrammi „Üleminek puhtale energiale“ konkreetsete taotlusvoorudega).

Kliimamuutuste leevendamise teema võib hõlmata energiatõhususe ja taastuenergiaga seotud meetmeid, mis ei käsitle LIFE allprogrammi „Üleminek puhtale energiale“ taotlusvoorude konkreetseid nõudeid.

⁸ Parimaid võimalikke tehnikaid on kirjeldatud parimate võimalike tehnikate juhenddokumentides ning need on kooskõlas võrdlusaluseid käsitlevas otsuses sätestatud võrdlusalustega. <http://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference>

⁹ Väiksemahulisi taotlusvoore korraldatakse igal aastal projektidele, mille kapitalikulu on 4,5–7,5 miljonit eurot ning mis on uuenduslikud, turulähedased ja võivad aidata vältida kasvuhoonegaase. LIFE programmi alusel edukaks kuulutatud projektid peaksid seejärel taotlema täiendavat täiustamist innovatsioonifondilt.

4. Selliste maa- ja meremajandamistavade arendamine, mis mõjutab heiteid ja heidete kõrvaldamist ning looduslike CO₂ sidujate säilitamist ja nende seisukorra parandamist¹⁰.

Maakasutuse sektor mängib olulist rolli ELi ambitsioonikate kliimamuutuste leevendamise eesmärkide saavutamises. See saab panustada järgmistel viisidel: vähendades selle heiteid, suurendades selle suutlikkust salvestada ja siduda süsinikku ning pakkudes teistele sektoritele taastuvaid ja bioressursipõhiseid ringmajanduse materjale, mis ei ole nii kasvuhoonegaaside heitemahukad kui fossiilsed kütused. Nende leevendamise eesmärkide saavutamisel tuleb pidada silmas teisi olulisi maakasutusega seotud eesmärke, nagu kliimamuutustega kohanemine ja elurikkuse kaitse.

Komisjon on Euroopa rohelise kokkuleppe kontekstis vaatamas läbi oma peamisi kliimapoliitika instrumente, et need vastaksid ELi 2030. aasta ulatuslikuma leevendamise eesmärgile, st vähemalt 55% netoheidete vähenemisele¹¹. Lisaks käsitleb kõnealune läbivaatus maakasutust puudutavaid õigusakte, nt jõupingutuste jagamise määrust (mis hõlmab põllumajandusest pärit heiteid) ning maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) määrust, mis on peamiselt seotud liikmesriikidega riiklike eesmärkide kaudu. Lisaks edendab komisjon süsinikku siduva majandamise kontseptsiooni, et toetada maapõhist leevendustegevust maakasutussektorite üksikosalejate tasandil; konkreetsemalt teatati strateegias „Talust taldrikule“¹², et komisjon käivitab 2021. aasta lõpuks süsinikku siduva majandamise algatuse, millega edendatakse süsiniku sidumist kui uut rohelist ärimudelit. Sellele algatusele järgneb 2023. aastal komisjoni taotlus luua mehhanism süsiniku sidumise sertifitseerimiseks, millest teavitati ringmajanduse tegevuskavas¹³.

Poliitilist tausta arvesse võttes peaksid selle sekkumisvaldkonna alla kuuluvad standardised tegevusprojektid olema kooskõlas nii ELi suuremate leevendamispüüdluste kui eesmärgiga pakkuda üksikosalejatele maapõhiste kliimameetmete jaoks majanduslikke stiimuleid.

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus toetatakse eelkõige projekte, mis käsitlevad alljärgnevat teemasid.

- Tavad, mis suurendavad süsiniku sidumist mullas ja biomassis (st parem metsakorraldus, metsastamine ja metsade taastamine).
- Tavad, mis kaitsevad/säilitavad mullas ja biomassis olemasolevaid süsinikuvarusid (nt turbaalade taastamine).
- Kogutud biomassi kasutamine pika kasutuseaga toodetes, et tagada pikaajaline süsiniku säilitamine (näiteks puidust ehitusmaterjalide tootmine ja edendamine).
- Tavad, mis vähendavad põllumajandustegevustest pärit muid kui CO₂ heiteid (nt kestlik loomakasvatus ja sõnnikukäitlus, täppispõllumajandus).

Süsinikku siduva majandamise lähenemise toetamiseks on tungivalt soovitatav, et projektid sisaldaksid vähemalt ühte järgmistest:

- kasvuhoonegaaside seiretööriistade väljatöötamine ja kasutuselevõtt maatüki tasandil, mis võimaldaks tugevamat kliimamõjude sertifitseerimist;
- ärimudeli väljatöötamine, et tasuda üksikosalejatele kliimasõbralike maakorralduslike tavade eest (nt süsinikuheite sertifikaatide müümine kohalikele sidusrühmadele või väärtusahelas), parimal juhul koos täiendavate hüvitistega asjakohase kohanemisele või bioloogilisele mitmekesisusele kaasneva hüve eest.

¹⁰ Süsiniku kogumise ja säilitamise taristu loomine ei kuulu LIFE programmi rakendusala ning seda toetatakse teiste ELi programmide kaudu (nt Euroopa ühendamise rahastu CO₂ transporditoru loomiseks või innovatsioonifond).

¹¹ Euroopa 2030. aasta kliimaeesmärgi suurendamine: investeerimine kliimaneutraalsesse tulevikku meie inimeste hüvanguks (COM(2020) 562 lõplik).

¹² Strateegia „Talust taldrikule“ õiglase, tervisliku ja keskkonnahoidliku toidusüsteemi edendamiseks (COM(2020) 381 lõplik).

¹³ Uus ringmajanduse tegevuskava. Puhtama ja konkurentsivõimelisema Euroopa nimel (COM(2020) 98 lõplik).

Kasuks tuleb ühise põllumajanduspoliitika korraldusasutuste kaasamine, et tagada projekti süsinikku siduva majandamise metodika täiendamine riiklikes ühise põllumajanduspoliitika tegevuskavades.

Eeldatav mõju

Taotlejatelt eeldatakse, et nad selgitavad ja kirjeldavad, kuidas nad saavutavad eeldatava panuse, mida on kirjeldatud toetuste andmise kriteeriumis „Mõju“ (vt punkti 9).

Kõigi LIFE'i projektide puhul tuleb esitada aruanne nende eeldatavate väljundite ja mõjude kohta, võttes arvesse LIFE'i tulemusnäitajaid (*Key performance indicators (KPIs)*). Need tulemusnäitajad aitavad hinnata LIFE'i projekti mõju nii keskkondlikul kui ka sotsiaalmajanduslikul tasandil (nt kohalikku majandust ja elanikkonda mõjutava tegevuse kaudu). Lugege elektroonilise toetuse taotluse osas C sisalduvaid näitajaid ja täiendage neid projekti eeldatavate mõjudega. Projekti kestuse jooksul küsitakse täpsemaid andmeid.

Toetusmäär

Standardsed tegevusprojektid – 60% toetusmäär

LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCA – kliimamuutustega kohanemine

Eesmärgid

Ehkki EL annab endast parima kliimamuutuste mõju leevendamiseks nii siseriiklikult kui rahvusvaheliselt, peame olema valmis tulema toime nende vältimatute tagajärgedega. Kliimamuutused avaldavad kaugeleulatuvaid mõjusid, mis ulatuvad enneolematutest metsatulekahjudest, kuumalainetest ja muudest äärmuslikest sündmustest aeglase protsessideni, nagu kõrbestumine, elurikkuse vähenemine, merevee hapestumine ja merevee taseme tõus.

Selle tegevussuuna raamesse jäävad projektid peaksid aitama saavutada **kliimamuutustega kohanemist käsitleva uue ELi strateegia**¹⁴ pikaajalist visiooni, mille kohaselt on 2050. aastal EL kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimeline ühiskond, mis on täielikult kohanenud kliimamuutuste vältimatute mõjudega.

Üldiselt peaksid projektid aitama tugevdada vastupanuvõimet ja suutlikkust muutustega kohaneda ning vähendada haavatavust kooskõlas **Pariisi kokkuleppe** ja **Euroopa kliimaseaduse taotlusega**¹⁵.

Konkreetsemalt peaksid selle taotlusvooru raames esitatavad projektid toetama kliimamuutustega kohanemist käsitleva uue ELi strateegia eesmärke:

¹⁴ Kliimamuutustele vastupidava Euroopa loomine – kliimamuutustega kohanemist käsitlev uus ELi strateegia (COM/2021/82 lõplik).

¹⁵ Euroopa kliimaseaduse taotlus (COM/2020/80 lõplik).

- **teha kohanemine arukamaks** (teadmiste parandamine, ebakindlusega toimetulek ning kohanemistegevuse toetamine kõigile kättesaadavate usaldusväärsete andmete ja riskihindamise vahenditega);
- **teha kohanemine süsteemsemaks** (kliimamuutustele vastupanuvõime arvesse võtmine kõigis asjakohastes poliitikavaldkondades, kuna kliimamuutused mõjutavad kõiki ühiskonna tasemeid ja majandussektoreid);
- **teha kohanemine kiiremaks** (töötada välja ja võtta kasutusele lahendusi, mis võimaldavad kiiremini ja mitmekülgsemalt kohaneda).

Nendesse eesmärkidesse panustamiseks peaksid projektid tegema järgmist:

- näitama **selget ja veenvat sekkumisloogikat**, milles on kirjeldatud käsitletavat konkreetset kliimamuutuste riskid ja haavatavused, väljapakutud kohanemise võimaluste ja lähenemiste hindamine ja valik ning tulemuste seire ja hindamine (kohanemise metoodika kohta täiendavate suuniste saamiseks soovitatakse taotlejatel tungivalt kasutada veebiportaalis Climate-ADAPT sisalduvat **kohanemist toetav tööriist** (*Adaptation Support Tool*)¹⁶);
- töötama välja, tõendama ja edendama innovaatilisi tehnikaid, meetodeid ja lähenemisi liidu kliimamuutustega kohanemist puudutavate õigusaktide ja poliitika eesmärkide saavutamiseks ning panustada teadmistebaasi ja parimate tavade rakendamisse;
- toetama liidu kliimamuutustega kohanemist puudutavate õigusaktide ja poliitika väljatöötamist, rakendamist, seiret ja täitmist, parandades sealhulgas juhtimist kõigil tasanditel, eelkõige avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse parandamisega ning kodanikuühiskonna kaasamisega;
- hoogustama edukate, tehniliste, mittetehniliste ja poliitikaga seotud lahenduste ulatuslikku kasutuselevõttu, et rakendada asjakohaseid liidu kliimamuutustega kohanemist puudutavaid õigusakte ja poliitikat, korrates tulemusi, liites seotud eesmärged teistesse poliitikavaldkondadesse ning avaliku ja erasektori tavadesse, hankides investeringuid ja parandades juurdepääsu rahastamisele.

Lisaks soovitatakse taotlusvooru raames esitada projekte, mis:

- saavutavad võimaliku koostoime 2030. aasta kliimaeesmärgi kavaga¹⁷, ELi linnapeade paktiga¹⁸, Euroopa kliimapakiga¹⁹, ELi elurikkuse strateegiaga aastani 2030²⁰, katastroofiohu juhtimisega²¹ või muude asjakohaste Euroopa roheline kokkuleppe alla kuuluvate poliitikavaldkondade ja algatustega²²;
- koostöö erasektori, linnade, linnade võrgustike, liitude, kodanikuühiskonna organisatsioonide, haridusasutuste ning teadus- ja innovatsiooniorganisatsioonidega;
- hangivad täiendavat kohanemise rahastust ja vastupanuvõime investeringuid.

¹⁶ <https://climate-adapt.eea.europa.eu/knowledge/tools/adaptation-support-tool>

¹⁷ https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action/2030_ctp_en

¹⁸ <https://www.covenantofmayors.eu/>

¹⁹ https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action/pact_en

²⁰ https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_en

²¹ https://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/european-disaster-risk-management_en

²² Euroopa roheline kokkulepe (COM/2019/640 lõplik).

Reguleerimisala ja sekkumisvaldkonnad

1. Kohanemise poliitika väljatöötamine ning kohanemisstrateegiad ja -plaanid

Seda valdkonda käsitlevad projektid peaksid aitama riiklikel, kohalikel omavalitsustel arendada edasi ja parandada tõhusaid ning teadusel põhinevat kohanemispoliitikat ja -strateegiaid. Selle aasta LIFE programmi taotlusvooru raames soovitatakse mis tahes poliitika tasandil ja sektoris esitada eelkõige projekte, mis

- toetavad piiriülest koostööd ELi makropiirkondlike strateegiate koostööraamistike²³ ning merepiirkonna ja muude merestrateegiate²⁴, Interregi rahastusprogrammide ning ühise põllumajanduspoliitika alla kuuluvate koostöö- ja võrgustike võimaluste kaudu;
- toetavad riikliku kohanemispoliitika tsüklit ning eelkõige riiklike või piirkondlike kohanemisstrateegiate ja -kavade läbivaatust;
- toetavad parimate tavade ja levinud kohanemisprobleemide lahenduste vahetust äärepoolseimate piirkondade ja naabritega;
- tugevdavad peamiste kliimarisiki haldamise põhimõtete rakendamist, et tagada poliitika sidusust (reguleerimise ja rahastamise puhul arvestatakse katastroofiohuga, et vältida uut riski; olemasoleva riski vähendamine, suurendades vastupanuvõimet, ennetamist ja valmisolekut, jäärisiki haldamine).

2. Kohanemise ajakohased vahendid ja lahendused

Üks kohanemise peamisi takistusi on vähene ligipääs toimivatele lahendustele. Otsustajatele ja kohanemise spetsialistidele mõeldud kliimamuutustele vastupidavusega seotud otsuste tugisüsteemid ja kiire reageerimise lahendused peavad olema ligipääsetavamad ja kiiremad, et toetada nende kasutuselevõttu. Seire, aruandlus ja hindamine on hädavajalikud usaldusväärse võrdlusaluse loomiseks, et mõõta kohanemise edenemist.

Seega soovitatakse LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames esitada projekte, mis parandavad, edendavad ja arendavad järgmist:

- kohanemise mudelite loomise, riskihindamise, haldamise ja otsuste toetamise jaoks ajakohaste vahendite ja lahenduste kasutamine;
- kohanemise seire, aruandlus ja hindamine;
- projekti eelhindamise vahendid, et tuvastada paremini kohanemise ja ennetamise projektide kaasnevaid hüvesid ja positiivseid mõjusid, mis avalduvad majandusele.

3. Looduspõhised lahendused maakasutuses ning ranniku- ja merealadel

Suuremahuliste looduspõhiste lahenduste rakendamine suurendaks kliimamuutustele vastupidavust ja panustaks mitmesse rohelist kokkuleppe eesmärki.

Sini- ja rohetaristud on mitmeotstarbelised igakülgset kasulikud lahendused, millel on ühtlasi keskkondlikud, sotsiaalsed ja majanduslikud eelised ning mis aitavad luua kliimamuutustele vastupidavust. Nende hulka kuuluvad turbaalade, rannikualade ja merealade kaitse ja taastamine, roheliste ja siniste linnataristute arendamine ning metsade ja põllumaa kestlik majandamine.

²³ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies

²⁴ https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins_en

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames soovitatakse esitada projekte, mis toetavad elujõuliste looduspõhiste kohanemise lahenduste kasutuselevõttu maakasutuses, ranniku- ja merealadel, sealhulgas projekte, mis

- sisaldavad vajalikke hinnanguid, suuniseid ja suutlikkuse suurendamist ning sobilikke rahastamisega seotud lähenemisi ja tooteid;
- määravad arvuliselt kindlaks looduspõhiste lahenduste kasu ja selgitavad seda paremini kõigi tasandite otsustajatele ja spetsialistidele, et parandada nende kasutuselevõttu;
- hangivad rohkem investeeringuid looduspõhistesse lahendustesse, et tuua kasu kohanemisele, leevendamisele, katastroofiohu vähendamisele, elurikkusele ja tervisele;
- töötavad koos süsiniku siduva majandamise lähenemistega, mis toetavad maismaalt süsiniku sidumist.

4. Linnade ja piirkondade kliimamuutustega kohanemise toetamine

Kohalik tasand on kliimamuutustega kohanemise nurgakivi ning kuna kliimamuutused mõjutavad erinevaid Euroopa piirkondi ja kodanikke erinevalt, ei ole nende kokkupuude kliimamuutustega ja tundlikkus selle mõjule võrdne tuues veelgi teravamalt esile juba eksisteerivat ebavõrdsust ja haavatavust. Seega keskendutakse kõnealuse valdkonnas kohalikele ja piirkondlikele projektidele, mis toetavad kohalikku, individuaalset ja õiglast vastupanuvõimet.

Selle valdkonnaga seotud LIFE programmi 2021. aasta projektid peaksid eest vedama, edendama ja kandma üle lähenemisi ja lahendusi, et toetada linnade ja piirkondade kliimamuutustega kohanemist, sealhulgas projektid, mis

- teevad koostööd linnapeade pakti, Euroopa kliimapakti ja kliimaalast haridust edendava koalitsiooniga ning nende kaudu;
- suurendavad vastupanuvõimet õiglasel viisil, milles kliimamuutustega kohanemise kulusid ja eeliseid jagatakse laialdaselt ja õiglaselt;
- toetavad kohanemisega seotud andmete ning digitaalsete ja nutikate lahenduste kasutuselevõttu, toetudes sellistele algatustele ja instrumentidele nagu arukaid linnu ja kogukondi käsitlev Euroopa innovatsioonipartnerlus²⁵, programm „Digitaalne Euroopa“, programm „Euroopa horisont“ ja arukate linnade väljakutse²⁶;
- inspireerivad, kaasavad, võimestavad ja ühendavad Euroopa inimesi, et nad võtaksid otseseid kliimamuutustega kohanemise tegevusi;
- toetavad hariduse, väljaõppe ja ümberõppe algatusi ning majandusliku mitmekesistumise strateegiaid, mis aitavad luua keskkonnahoidlikke töökohti.

5. Taristu ja hoonete kliimakindluse tagamine ja vastupanuvõime suurendamine

Tehiskeskond (nagu transpordi- ja energiavõrgustikud, julgeolek, telekommunikatsioon, tervishoid, vee- ja jäätmemajanduse taristu või hooned), mida iseloomustavad suured investeeringud ja halduskulud, peab olema vastupidav praegustele ja tulevastele äärmuslikele ilmatingimustele ja üleilmse soojenemise mõjudele.

²⁵ <https://smart-cities-marketplace.ec.europa.eu/>

²⁶ <https://www.intelligentcitieschallenge.eu/>

Kliimamuutustega kohanemist käsitlev uus ELi strateegia hõlmab seega konkreetset tegevust, millega jätkata ELi ulatuslike kliimakindluse tagamise suuniste uuendamist suurte taristuprojektide jaoks^{27, 28}, et edendada asjakohast ELi tasandi standardimistegevust ning jätkata Euroopa tehiskeskonna ettevalmistamist kliimamuutuste mõjude jaoks.

Selles kontekstis peaksid kõnealust sekkumisvaldkonda käsitlevad projektid katsetama, kasutusele võtma ja edendama hoonete ja taristute kliimakindluse ja vastupanuvõime suurendamise lahendusi, sealhulgas kasutades sini- ja rohetaristuid ning looduspõhiseid lahendusi,

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus soovitatakse taotleda selle eesmärgiga seotud projekte ning projekte, mille eesmärk on:

- koostoime laiema katastroofide ennetamise ja vähendamise riski alaste tegevustega;
- kliimamuutustele vastupanuvõime suurendamise liitmine riiklikesse ja piirkondlikesse kriteeriumitesse, mida kohaldatakse hoonete ja taristu ehitamisele ja renoveerimisele, sealhulgas koostöö riiklike standardiorganisatsioonidega, et muuta riiklike standardeid kliimamuutustele vastupanuvõimeliseks (nt ehituseeskirjad ja Eurocode-standardite riiklikud lisad).

6. Kohanemise lahendused põllumajandustootjatele, metsamajandusega tegelejatele, Natura 2000 alade valitsejale ja muude maa-alade haldajatele

Kliimamuutustel on kaugemale ulatuvad tagajärjed ning need suurendavad põllumajanduse, metsamajanduse ning Natura 2000 ja muude maade majandusega seotud riske seeläbi, et äärmuslike ilmatingimuste sagedus ja tõsidus suureneb, kuid ka aeglaste protsesside kaudu nagu kõrbestumine, elurikkuse vähenemine, merede hapestumine ja merevee taseme tõus.

Seda sekkumisvaldkonda käsitlevad projektid peaksid seega aitama kiirendada selliste muutustega kohanemise lahenduste kasutuselevõttu, mis toetavad põllumajandustootjaid, metsamajandusega tegelejaid, Natura 2000 alade valitsejat ning muid maa-alade haldajaid kliimarisikidega toimetulekul ning määrama kindlaks ja rakendama sobilikke kohanemise lahendusi.

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus toetatakse eelkõige projekte, mis:

- ergutavad ja toetavad looduspõhiste lahenduste kasutuselevõttu hindamiste, suuniste ja suutlikkuse suurendamise kaudu;
- toetavad geneetilise mitmekülguse ja ohutute taimsete geneetiliste ressursside kasutust, sealhulgas sobiliku kvaliteetse taimse paljundusmaterjali varude suurendamise ning koostööl põhineva piiriülese seemnete ja taimematerjali tootmise ja üleandmise soodustamisega aktiivsete õigusaktide ja tegevuse kaudu;
- kiirendavad ja parandavad kliimamuutustele vastupidavuse otsuste tugisüsteemide ja tehnilise nõu pakkumist, ligipääsu ja kasutuselevõttu;
- soodustavad lahendusi, mis parandavad maastiku veesäilitusvõimet, eelkõige osaluspõhise kavandamise ja juhtimise kaudu;

²⁷ Komisjoni teatis taristu kliimamuutustele vastupidavaks muutmise tehniliste suuniste kohta perioodiks 2021–2027 (avaldatakse 2021. aastal)

²⁸ SWD(2020)330 lõplik https://ec.europa.eu/echo/news/european-commission-publishes-new-report-disaster-risks-eu_en

- soodustavad üleminekut vett säästvatele tehnoloogiatele ja tavadele põllumajanduses teadmistel põhinevate lähenemiste ning kõrgtehnoloogiliste (nt täppispõllumajandus) ja looduspõhiste lahenduste kaudu;
- katsetavad uusi maismaalt süsiniku sidumise ärimudeleid ja rahalisi stiimuleid (nn süsinikku siduv majandamine), millel on kliimamuutustega kohanemisele kaasnevad hüved.

7. Veemajandus

Euroopas tekitab üha enam probleeme liiga suur või väike veehulk ning kliimamuutused muudavad veeressursside jagamise probleemid veelgi teravamaks. Kliimamuutustele vastupidavuse seisukohast on magevee kestlik kättesaadavus ülioluline. Selleks on vaja ümberkujundavaid muutusi kõigis sektorites ja looduspõhiste lahenduste laialdasemat kasutuselevõttu. Lisaks peame kiirelt vähendama veekasutust ja säilitama vee kvaliteeti.

Seda arvesse võttes ning toetades vee raamdirektiivi ja üleujutuste direktiivi ühist rakendusstrateegiat soovitatakse käesoleva sekkumisvaldkonna raames esitada lähenemisi ja lahendusi, mis tagavad kvaliteetse magevee stabiilse ja kindla varu, ennetavad põudasid, vähendavad veekasutust, kaitsevad ja taastavad märgalasid ning ennetavad üleujutusi.

Konkreetsemalt toetatakse LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus projekte, mis:

- tagavad sektori- ja piiriüleselt kliimamuutustele vastupidava ja kestliku veekasutuse ja -majanduse, parandades kooskõla temaatiliste kavade ja veevarude jaotumise ja veelubade vahel;
- vähendavad veekasutust toodete veesäästlikkuse suurendamise, veetõhususe ja -säästu edendamise ning põuaohjekavade laiema kasutuse soodustamise ning kestliku mullaharimise ja maakasutusega.
- tagavad joogivee stabiilse ja kindla varu kliimamuutuste riskide arvestamisega veemajanduse riskianalüüsides.

8. Valmisolek äärmuslikeks ilmastikutingimusteks

Ehkki üha laiemalt tunnustatakse kohanemise olulisust, on mitmes aruandes tõstetud esile valmisoleku puudumist. Äärmuslike ilmaolusid ja nende mõjusid kajastatakse meedias pidevalt ning nende kliimamuutustest põhjustatud intensiivsuse ja sageduse suurenemine valmistab eriti suurt muret ELi äärepoolseimates piirkondades²⁹, kus esineb nt orkaane. Samas peavad paljud Euroopa linnad suurendama oma valmisolekut nt kuumalainete ja muude kliimaga seotud terviseohtudega ning üha suuremate hoone- ja taristukahjudega toimetulekuks.

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames soovitatakse esitada projekte, mis toetavad valmisolekut äärmuslikeks ilmaoludeks, eelkõige kohalikul tasandil ja äärepoolseimates piirkondades, ning mis toetavad mitme kaasneva hüvega igakülgset kasulikke kohanemislahendusi, näiteks looduspõhiseid lahendusi ja katastroofiohu ennetusmeetmeid.

²⁹ Kanaari saared, La Réunion, Guadeloupe, Martinique, Madeira, Prantsuse Guajaana, Assoorid, Mayotte ja Saint Martin.

9. Rahastamisvahendid, uuenduslikud lahendused ning avaliku ja erasektori koostöö kindlustuse ja kahjude andmete valdkonnas

Kliimaga seotud katastroofide põhjustatud kindlustamata kahjude osakaal näib suurenevat, mille põhjus on aeglane kohanemine ja üha sagedasemad äärmuslikud ilmaolud. Seetõttu on oluline, uurida ja edendada looduskatastroofikindlustuse levikut liikmesriikides ning edendada looduskatastroofikindlustuse skeeme, milles toetatakse kasutajaid kohanemisse investeerimisel.

Selle valdkonna projektide eesmärk peaks seega olema toetada finantsinstrumente ja uuenduslikke lahendusi, et tulla toime kliimast põhjustatud riskidega, ning avaliku ja erasektori vaheline koostöö, et vähendada kliimaga seotud kindlustamata majanduskahjude osakaalu (sealhulgas parandades kliimaga seotud majanduskahjude kohta andmete kogumist ja neile ligipääsu).

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus toetatakse eelkõige projekte, mis:

- tuvastavad ja edendavad parimaid tavasid riskijuhtimise finantsinstrumentide valdkonnas;
- soodustavad looduskatastroofikindlustuse kasutuselevõttu;
- edendavad dialoogi kindlustusandjate, poliitikakujundajate, kohalike omavalitsuste ning muude sidusrühmade vahel.

Eeldatav mõju

Taotlejatelt eeldatakse, et nad selgitavad ja kirjeldavad, kuidas nad saavutavad eeldatava panuse, mida on kirjeldatud toetuste andmise kriteeriumis „Mõju“ (vt punkti 9).

Kõigi LIFE'i projektide puhul tuleb esitada aruanne nende eeldatavate väljundite ja mõjude kohta, võttes arvesse LIFE'i tulemusnäitajaid (*Key performance indicators (KPIs)*). Need tulemusnäitajad aitavad hinnata LIFE'i projekti mõju nii keskkondlikul kui ka sotsiaalmajanduslikul tasandil (nt kohalikku majandust ja elanikkonda mõjutava tegevuse kaudu). Vaadake üle elektroonilise toetuse taotluse osas C sisalduvad näitajad ja täiendage neid projekti eeldatavate mõjudega. Projekti kestuse jooksul küsitakse täpsemaid andmeid.

Toetusmäär

Standardsed tegevusprojektid – 60% toetusmäär

LIFE-2021-SAP-CLIMA-GOV – kliimaalane juhtimine ja teave

Eesmärgid

LIFE programmi kliimamuutuste alane juhtimine ja teave toetab liidu kliimamuutusi puudutavate õigusaktide ja poliitika väljatöötamist, rakendamist, seiret ja täitmist, panustades kliimamuutuste leevendamisse ja/või nendega kohanemisse. Selle hulka kuulub juhtimise parandamine avaliku ja erasektori osalejate suutlikkuse suurendamise ning kodanikuühiskonna kaasamise kaudu.

Tegevusi, mille ainueesmärk on suurendada teatud rühmade teadlikkust, ei loeta nende eesmärkide saavutamise seisukohast piisavaks ning seega ei ole need soovitatavad. Projektides, mille eesmärk on töötada välja vahendeid või uuringuid, peab sisalduma konkreetne tegevus nende vahendite ja uuringute rakendamiseks projekti käigus.

Reguleerimisala ja sekkumisvaldkonnad

1. Euroopa kliimapakti toimimise toetamine

Kui LIFE programmi 2021. aasta taotlusvoorus esitatud taotlused panustavad Euroopa kliimapakti³⁰, tuleb neis määratleda ja rakendada ning tuvastada olemasolevaid kliimaalase teadlikkuse suurendamise algatusi, strateegiaid ja töömeetodeid nii kohalikul kui ka piirkondlikul tasandil (asjakohasel juhul ka riiklikul ja ELi tasandil), mis:

- viiakse ellu iseseisvalt ning mida võetakse kasutusele või tuvastatakse ka väliselt asjakohaste toetust väärivate projektidena (kolmandate isikute poolt);
- annavad kohalikele või piirkondlikele kogukonnale hääle ja ruumi uute kliimameetmete kujundamiseks, teabe jagamiseks ja toetuse hankimiseks, et võtta vastu keskkonnasõbralikke käitumisviise ja tavasid (nt dialoogid ja ümarlauad, koosloome algatused, süsteemsed ühiskonna ümberkujundamise laborid, teadlikkuse suurendamise kampaaniad);
- soodustavad muutusi käitumises ja tavades;
- toetavad ühiskonna ümberkujundamist keskkondlike, sotsiaalsete ja majanduslike lõhede ületamisega uuenduslike mõtlemisviiside abil.

Kliimapakti olulised osalised on erinevatest ühiskonna osadest pärit mitmed organisatsioonid ja algatused, millest mõned on juba täielikult toimivad ja teised alles loomisel või vastloodud, ning need aitavad suurendada kliimaalast teadlikkust oma kohalikus või piirkondlikus kogukonnas. Selles valdkonnas LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames esitatavad taotlused peaksid toetuma ülalloodud algatuste entusiasmile, loovusele ja innovatsiooni potentsiaalile ning neid algatusi toetama ja koondama need kliimapakti ja selle lubaduste alla.

Taotlustest peab ilmnema märkimisväärne potentsiaal olemasoleva või uue tegevuse tuvastamiseks ja edendamiseks. Selle käigus soovitatakse taotlejatel tungivalt kasutada ära kolmandatele isikutele makstava rahalise toetuse võimalust ning esitada selge nägemus ja kokkuvõtte nende kolmandate isikutega tehtavast tööst. Taotlustes võidakse anda näiteid kaasamist vajavatest tegevusest ja teemadest, mis põhinevad projekti eeldatavatel tulemustel, mõjul, uuenduslikkusel ja korratavusel. Taotluse esitajad peaksid juba aktiivselt osalema kliimameetmetes ja olema neist teadlikud.

Sekkumisvaldkonnad võiksid olla näiteks puude istutamine, olemasolevate istanduste ja rohealade kliimamuutustele vastupanu võime suurendamine; maastiku ja rohekatuste veesäilitusvõimet käsitlevad meetmed; liikuvus ja keskkonnasõbralikele transpordiviisidele üleminek; ehitised ja nende kliimakindluse tagamine, kliimamuutustega kohanemine ja nende leevendamine; konkreetsete rühmade, sealhulgas ühiskonna vähem aktiivsete osade kaasamine; kliimatemaatika selgitamine looval ja uuenduslikul viisil, sealhulgas mängustamise ja kodanike teadusalgatuste kaudu; digitaalsed vahendid ülemineku kiirendamiseks; demokraatia; rahastamine ning kliimaneutraalsuse uued majandusmudelid; haridus ja väljaõpe.

2. Käitumise muutmine, heitkoguste vähendamise peavoolustamine ning ressursi- ja energiatõhususe alase tegevuse soodustamine

Laialdasem märgistamine ja sertifitseerimine

Üks viis soodustada käitumise muutmist süsinikuheite vähendamiseks on märgistada ja sertifitseerida kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise tegevuse jaoks vajalikke oskusi.

³⁰ https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action/pact_en

Märgistamine toetab hoonete ja tööstussektorite süsinikdioksiidiheite vähendamist ning turul uuenduslike lahenduste, sealhulgas digitaliseerimise ja ringmajandusele tugineva tootedisaini, kasutuselevõttu kooskõlas 2050. aasta kliimaneutraalsuse eesmärgiga. Kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise tegevuse eesmärgil toimuv märgistamine ja sertifitseerimine soodustab töökohtade loomist, kuid käsitleb samas uute oskuste loomisele kehtivaid turutõkkeid.

Selles valdkonnas oleks vaja

- töötada välja piiriüleseid õppekavasid märgistamise ja sertifitseerimise kavade loomiseks, et toetada tööturu arengut, mis võimaldaks viia ellu riiklike kliima- ja energiavaldkonna strateegiaid ja kavasid aastani 2030 ning pikaajalisi strateegiaid, et saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus;
- toetada heitkoguste vähendamise olemasolevate oskuste täiendamist ja rakendamist riiklike strateegiate ja kavade kontekstis, et saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus;
- toetada ELi märgise väljatöötamist (seoses kokkulepitud keskkonnasäästlike kutseoskustega) heitkoguste vähendamise oskuste täiendamiseks riiklike strateegiate ja kavade kontekstis, et saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus;
- rakendada keskkonnahoidlike oskuste märgistamise ja sertifitseerimise kavasid kliimamuutuste leevendamise ja nendega toimetuleku tegevuse jaoks koostöös riiklike, kohalike omavalitsuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide, ettevõtete, mõttekodade ja muude osalistega, eesmärgiga leida mõlemale poolele vastuvõetav lahendus, mida saab tööturul rakendada.

3. Kliimamuutustega kohanemise ja nende leevendamise vajadusi käsitlevad teadlikkuse suurendamise meetmed

Selles valdkonnas LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames esitatavad taotlused peaksid toetama kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise allprogrammi eesmärgi ja sekkumisvaldkondi, sealhulgas:

- aitama riiklikel, kohalikel omavalitsustel arendada edasi ja parandada tõhusat kohanemispoliitikat ja -strateegiaid.
- projektid, millega töötatakse välja ja edendatakse elluviidavaid kliimamuutustele vastupanu suurendamisega seotud otsuste tugisüsteeme, kiirreageerimise lahendusi otsustajatele ja kohanemise spetsialistidele ning seire, aruandluse ja hindamise meetmeid;
- projektid, mis toetavad elujõuliste looduspõhiste kohanemise lahenduste kasutuselevõttu maakasutuses ning ranniku- ja merealadel;
- projektid, mis katsetavad, edendavad ja kannavad üle lähenemisi ja lahendusi linnade ja piirkondade kliimamuutustega kohanemise toetamiseks;
- projektid, mis katsetavad, võtavad kasutusele ja edendavad hoonete ja taristute kliimakindluse ja vastupanuvõime suurendamise lahendusi, sealhulgas sini- ja rohetaristute ning looduspõhiste lahenduste kasutamist;
- projektid, mille abil kiirendatakse selliste kohanemislahenduste kasutuselevõttu, mis toetavad põllumajandustootjaid, metsamajandusega tegelejaid, Natura 2000 alade valitsejat ning muid maa-alade haldajaid kliimarisikidega toimetulekul, ning määravad kindlaks ja rakendavad sobilikke muutustega toimetuleku lähenemisi;
- lähenemised ja lahendused, mis tagavad stabiilse ja kindla kvaliteetse mageveevaru, ennetavad põudasid, vähendavad veekasutust, kaitsevad ja taastavad märgalasid ning ennetavad üleujutusi;

- projektid, mis toetavad valmisolekut äärmuslikeks ilmatingimusteks, eelkõige kohalikul tasandil ja äärepoolseimates piirkondades, ning mis toetavad mitme kaasneva hüvega igakülgset kasulikku kohanemislahendusi, näiteks looduspõhiseid lahendusi ja katastroofiohu ennetusmeetmeid;
- projektid, mis edendavad finantsinstrumente ja innovaatilisi lahendusi seoses kliimast põhjustatud riskidega ning avaliku ja erasektori koostööd kliimast põhjustatud kindlustamata majanduskahjude osakaalu vähendamiseks.

4. Jätkusuutliku rahastuse meetmete arendamise ja rakendamisega seotud tegevused

Kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise teemade ELi finantsüsteemi liitmisele toetuse andmine. Kliimanetraalsele vastupanuvõimelisele majandusele korrapäraseks üleminekuks on vaja kiiret muutust ELi kapitali eraldamises. Komisjoni jätkusuutliku majanduskasvu rahastamise tegevuskava³¹ ja uuendatud kestliku rahastamise strateegia (eeldatav valmimisaeg 2021. aasta juuni)³² sätestavad selleks vajalikud meetmete valdkonnad. See toimub Euroopa rohelise kokkuleppe ja ELi kohanemisstrateegia³³ raames välja kuulutatud laiemate tegevuste kontekstis.

Sellest lähtuvalt soovitatakse LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru jaoks esitada projekte, mis aitavad

- edasi arendada parameetreid ja võrdlusaluseid;
- parandada andmete läbipaistvust, ligipääsetavust ja võrreldavust;
- parandada tulevikku suunatud analüüside, plaanide ja eesmärkide, sealhulgas riskide ja riskipositsioonide stsenaariumianalüüside ja ettevõtete investeerimiskavade läbipaistvust, ligipääsetavust ja võrreldavust;
- töötada välja ja rakendada meetmeid uue teabe laiemaks kasutamiseks;
- töötada välja või edendada finantslahendusi, mis toetavad looduspõhiseid kohanemise lahendusi.

5. Kasvuhoonegaaside heite seire ja aruandlus

EL ja selle liikmesriigid on pühendunud kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärkide saavutamisele nii rahvusvaheliselt kui ka riigisiselt. Kehtestatud on õigus- ja haldusnormid ja korraldused nende eesmärkide saavutamise seisu jälgimiseks ja aruandluseks. Et see oleks edukas, on vaja sujuvat koostööd ja kooskõlastamist riiklike, kohalike omavalitsuste, ametite ja muude osalistega ning see võib liikmesriikides toimida erinevatel viisidel. Seire ja aruandlus on korduvad protsessid, milles eeldatakse pidevate paranduste tegemist.

Selles valdkonnas oleks vaja

- töötada välja ja/või rakendada tegevusi, millega tugevdada riiklikku, piirkondlikku ja kohalikku suutlikkust jälgida kasvuhoonegaaside heitkoguseid ja esitada nende kohta aruandeid, sealhulgas arendades ja võttes kasutusele kõrgtehnoloogilisi

³¹ https://ec.europa.eu/info/publications/sustainable-finance-renewed-strategy_en

³² https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance_en

³³ https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/adaptation/what/docs/eu_strategy_2021.pdf

tehnoloogia-, tehnilisi ja muid lahendusi;

- arendades ja töötades välja lahendusi, millega parandatakse omavalitsuste, kaasatud asutuste ja muude osaliste vahelist koostööd ja kooskõlastamist kasvuhoonegaaside heite seire ja aruandluse valdkonnas.

6. Riiklike 2030. aastaks seotud kliima ja energiaga seotud strateegiliste kavade ja/või pikaajaliste strateegiatega rakendamine / edasi arendamine

ELis ja liikmesriikides on kehtestatud kliima ja energia strateegiad ja kavad (nt integreeritud riiklikud energia- ja kliimakavad), milles sätestatakse ja rakendatakse ELi ja riiklike 2030. aastaks seotud ning pikaajalisi kliima ja energiaga seotud eesmärke. Ehkki paljud strateegiad ja kavad on ambitsioonikad, tuleb neid pidevalt läbi vaadata, kuna esineb vajadus jõulisemate kliimameetmete järele nii rahvusvaheliselt kui ka Euroopa Liidus ja selle liikmesriikides, eelkõige muu hulgas selleks, et saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus.

Selles valdkonnas oleks vaja

- töötada välja tegevusi, millega viia ellu kokkulepitud riiklike 2030. aastaks seotud kliima ja energia strateegiaid ja kavasid ning pikaajalisi strateegiaid, milles keskendutakse muu hulgas eelkõige 2050. aastaks kliimaneutraalsuse saavutamisele;
- töötada välja tegevusi, mis toetavad olemasolevate riiklike strateegiatega ja kavade täiendamist ja rakendamist, mille puhul keskendutakse muu hulgas eelkõige 2050. aastaks kliimaneutraalsuse saavutamisele;
- töötada välja ja/või rakendada lahendusi, millega parandada koostööd sidusrühmade nagu kohalike omavalitsuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide, ettevõtete, mõttekoda ja muude osaliste vahel, et rakendada ja arendada ambitsioonikaid, vastuvõetavaid, teostatavaid ning kulutõhusaid poliitikavaldkondi ja meetmeid.

7. Kasvuhoonegaaside arvutamise ja kliimamuutuste leevendamise arendamine ja rakendamine maakasutuse sektoris

Üks peamisi maakasutuse sektoris esinevaid probleeme on biomassi ja muldadega seotud süsiniku heidet ja sidumist puudutavate usaldusväärsete andmete kogumine ja prognoosimine, et võimaldada läbipaistvat seiret ja aruandlust. Selles kontekstis soovitatakse projektides testida ja rakendada lahendusi, mis suurendavad suutlikkust teha järgnevat:

- kasutada ruumiliselt täpseid geograafilisi andmeid kasutades olemasolevaid ELi ja riiklike andmekogumissüsteeme (nagu LUCAS, LPIS/IACS ja Copernicus), et tuvastada ja jälgida maakasutust ning maakasutuse muudatusi;
- jälgida ja mõõta mullas ja biomassis süsinikuvooge kohalikul, piirkondlikul ja piirkondadevahelisel tasandil.

Komisjon töötab praegu välja süsiniku sidumise sertifitseerimise mehhanismi, mille kohta tehakse ettepanek 2023. aastal (nagu teatati ringmajanduse tegevuskavas). See hõlmab süsiniku sidumise sertifitseerimist maakasutuse sektoris. Sellest lähtuvalt soovitatakse, et LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames esitatavates projektides:

- luuakse testimisvahendid ja nõustamise süsteemid, mis toetavad süsiniku sidumise sertifitseerimise protokolle biomajanduse sektorites (maahaldus ja pika kasutusega puidutooted);

- luuakse funktsionaalseid seoseid kliimaga seotud teabes, mida kogutakse maapinnalt ja riiklikest kasvuhoonegaaside andmekogudest.

8. ELi HKS-i toimimise hinnang

Kliimapoliitika tõhusama rakendamise ja arendamise jaoks on vaja läbipaistvust ja aruandekohustust. Seega on oluline luua tugev süsteem arengu jälgimiseks tõhusama seire- ja aruandlussüsteemi kaudu ning hinnata usaldusväärselt kliimapoliitika mõju, võttes arvesse süsinikuturgude rahvusvahelist mõõdet. Üks olulisemaid aspekte on hinnata ELi HKS-i toimimist, selle mõjusid ning koostoimet energia ja teiste poliitikainstrumentidega ning sellega seotud hõlpsalt ligipääsetavate andmete ja teabe välja töötamine, et arendada edasi usaldusväärset süsiniku hinnapoliitikat ja levitada Euroopa kogemusi selles valdkonnas.

Eelkõige on LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames oodatud taotlused, mis keskenduvad laialdasemate ja tugevamate rahvusvaheliste eksperdivõrgustike loomisele ning võimaldavad laiemalt levitada teadmisi, kuidas suurendada poliitilist toetust süsinikuturgudele ja muudele tehnilistele aspektidele, näiteks heiteinventuurid, prognoosid ning poliitika ja meetmete seire ja hindamine.

9. Fluoritud kasvuhoonegaaside lõppkasutajate seas ja seadmete turustamise ahelas suutlikkuse ja teadlikkuse suurendamine

Seoses määrusega (EL) nr 517/2014 fluoritud kasvuhoonegaaside kohta on olulised tegevused, mis suurendavad **seadmeid hooldavate töötajate koolitamist** keskkonnasõbralike alternatiivide (nt ammoniaak, CO₂, süsivesikud) kasutamise valdkonnas. Eriti oluline on tegeleda olemasolevate geograafiliste erinevustega, mis puudutavad väljaõppe kättesaadavust, ning käsitleda praeguseid puudujääke tehnikute praktilises väljaõppes seoses keskkonnasõbralikke alternatiive kasutavate seadmete paigaldamise ja hooldamisega. Koolitajate koolitamise programmiga võib olla võimalik saavutada pikemaajalist mõju.

LIFE programmi 2021. aasta taotlusvooru raames esitatavad projektid peaksid käsitlema **lõppkasutajate hulgas ja seadmete turustamise ahelas** suutlikkuse ja teadlikkuse suurendamist.

Lõppkasutajate seas ja seadmete turustamise ahelas (nt hulgimüüjad, supermarketid, suured ehitusettevõtted) korraldatavate teadlikkuse suurendamise kampaaniatega saaks edendada väljaõppe vajadust ja toetada parimate tavade vahetamist.

10. Kliimapoliitika seire, hindamine ja järelhindamine

ELis ja selle liikmesriikides on võetud vastu eri kliimapoliitikat ja meetmeid, et rakendada olemasolevaid strateegiaid ja kavasad nii 2030. aastani kui ka pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks. Mõni poliitika on olnud kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamises ja kliimamuutustega kohanemises teistest edukam. On oluline jälgida, kuidas seda poliitikat riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil välja töötatakse, rakendatakse ja läbi vaadatakse, sealhulgas hindamise ja järelhindamise kaudu. Eduka poliitika ning nende omaduste ja rakendamisviiside kohta tuleb hankida teadmisi ja neid edasi anda.

Selles valdkonnas oleks vaja

- arendada ja/või rakendada tegevusi, mis edendavad usaldusväärset kliimapoliitika ja -meetmete seiret, hindamist ja järelhindamist riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil;
- arendada ja/või rakendada tegevusi, mis tugevdavad koostööd sidusrühmade vahel (nt kohalikud omavalitsused, kodanikuühiskonna organisatsioonid, ettevõtted, mõttekojad ja muud osalised), et edendada usaldusväärset kliimapoliitika ja -meetmete seiret, hindamist ja järelhindamist riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil.

Eeldatav mõju

Taotlejatelt eeldatakse, et nad selgitavad ja kirjeldavad, kuidas nad saavutavad eeldatava panuse, mida on kirjeldatud toetuste andmise kriteeriumis „Mõju“ (vt punkti 9).

Kõigi LIFE'i projektide puhul tuleb esitada aruanne nende eeldatavate väljundite ja mõjude kohta, võttes arvesse LIFE'i tulemusnäitajaid (*Key performance indicators (KPIs)*). Need tulemusnäitajad aitavad hinnata LIFE'i projekti mõju nii keskkondlikul kui ka sotsiaalmajanduslikul tasandil (nt kohalikku majandust ja elanikkonda mõjutava tegevuse kaudu). Vaadake üle elektroonilise toetuse taotluse osas C sisalduvad näitajad ja täiendage neid projekti eeldatavate mõjudega. Projekti kestuse jooksul küsitakse täpsemaid andmeid.

Toetusmäär

Standardsed tegevusprojektid – 60% toetusmäär

3. Olemasolev eelarve

Esialgne olemasolev taotlusvooru eelarve on **69 000 000 eurot**.

Iga teema esialgse eelarve kohta on teave toodud alljärgnevas tabelis.

Teema	Teema eelarve	Projekti eelarvete esialgne vahemik	Rahastatavate projektide hinnanguline arv
LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCM - kliimamuutuste leevendamine	30 500 000 eurot	1 000 000–5 000 000 eurot	15 projekti
LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCA - kliimamuutustega kohanemine	30 500 000 eurot	1 000 000–5 000 000 eurot	15 projekti
LIFE-2021-SAP-CLIMA-GOV – kliimaalane juhtimine ja teave	8 000 000 eurot	700 000–2 000 000 eurot	5 projekti

Taotlusvooru eelarve kättesaadavus sõltub endiselt 2021. aasta eelarve vastuvõtmisest ELi eelarvepädevas institutsioonis.

Meil on õigus mitte eraldada kõiki olemasolevaid rahalisi vahendeid või neid ümber jaotada taotlusvooru prioriteetide vahel sõltuvalt laekunud taotlustest ja hindamise tulemustest.

4. Ajakava ja taotluste esitamise tähtaeg

Ajakava ja taotluste esitamise tähtaeg (esialgne)	
Taotlusvooru algus:	teisipäev, 13. juuli 2021
Taotluse esitamise tähtaeg:	<u>30. november 2021 kell 17.00</u> (Kesk-Euroopa aja järgi) (Brüsseli kellaaeg)
Hindamistulemusi puudutav teave:	aprill 2022
Toetuslepingu allkirjastamine:	juuli–august 2022

5. Lubatavus ja dokumendid

Taotlused peavad olema esitatud enne **taotlusvooru tähtaega** (vt *ajakava punktis 4*).

Taotlused tuleb esitada **elektroniliselt** rahastus- ja hankeportaali elektroonilise taotlemise süsteemis (kättesaadaval lehel „Topic“ (Teema) lehel jaotises [Search Funding & Tenders](#) (Otsi rahastust & pakkujaid). Paber kandjal EI OLE võimalik taotlusi esitada.

Taotluste (sealhulgas lisade ja tõendavate dokumentide) esitamise korral tuleb kasutada ankeete, mis on esitatud taotlemise süsteemis (⚠️ MITTE dokumente, mis on saadaval lehel „Topic“ (Teema) – need on mõeldud üksnes teavituseks).

Projekti akronüüm – teie projekti akronüüm peab sisaldama sõna **LIFE**.

Taotlused peavad olema **täielikud** ja sisaldama kogu küsitud teavet ning kõiki nõutud lisa- ja tõendavaid dokumente:

- taotluse vormi osa A – sisaldab osalejatega (tulevane koordineerija, toetusesaajad ja seotud üksused) seotud haldusalast teavet ja projekti eelarve kokkuvõtet (*täita otse veebis*)
- taotluse vormi osa B – sisaldab projekti tehnilist kirjeldust (*tuleb alla laadida portaali elektroonilise taotlemise süsteemist, täita ja seejärel kokku panna ning uuesti üles laadida*)
- osa C (*tuleb täita otse veebis*) sisaldab projekti kohta lisaandmeid
- **Kohustuslikud lisad ja tõendavad dokumendid** (*üles laadida*):
 - üksikasjalik eelarvetabel (*kohustuslik Excel-vormingus mall on saadaval taotlemise süsteemis*)
 - teave osaleja kohta

Pange tähele, et kokkuvõtlikkusse eelarvetabelisse (täidetud otse veebis) kantud summad peavad vastama üksikasjalikus eelarvetabelis arvutatud summadele. Vastuolude korral on ülimuslikud veebis esitatud kokkuvõtlikus eelarvetabelis esitatud summad.

Taotluse esitamisel peate kinnitama, et teil on **volitus tegutseda** kõigi taotlejate nimel. Peale selle peate kinnitama, et taotluses esitatud teave on õige ja täielik ning et osalejad vastavad ELi rahastuse saamise tingimustele (eriti abikõlblikkus, finants- ja tegevussuutlikkus, välistamine jne). Enne toetuse allkirjastamist peab iga toetuse saaja ja seotud üksus seda veelkord kinnitama kirjaliku kinnituse allkirjastamisega. Täieliku toeta taotlusi ei rahuldata.

Teie taotlus peab olema **loetav, ligipääsetav ja prinditav**.

Taotlused ei tohi olla pikemad kui **120 lehekülge** (osa B). Hindajad ei võta arvesse lisalehti.

Teilt võidakse hilisemas etapis küsida lisadokumente (*juriiidilise isiku valideerimiseks, finantssuutlikkuse kontrollimiseks, pangakonto kinnitamiseks jms*).

- ❗ Taotluse esitamise protsessi (sealhulgas IT aspektide) kohta lisateabe saamiseks lugege [veebipõhist juhendit](#).

6. Abikõlblikkus

Abikõlblikud osalejad (abikõlblikud riigid)

Toetuse saamise tingimustele vastamiseks peavad taotlejad (toetusesaajad ja seotud üksused) täitma järgmised kriteeriumid:

- olema juriidilised isikud (avalik-õiguslikud või eraõiguslikud asutused)
- loodud ühes abikõlblikus riigis, st:
 - ELi liikmesriigid (sealhulgas ülemeremaad ja -territooriumid (ÜMT))
 - kolmandad riigid:
 - loetletud EMP riigid ja LIFE programmiga seotud riigid ([osalevad riigid](#)) või riigid, millega on käimas läbirääkimised assotsieerimislepingu sõlmimiseks ja kus leping jõustub enne toetuse allkirjastamist
- koordineerija peab olema asutatud abikõlblikus riigis

Toetusesaajad ja seotud üksused peavad enne taotluse esitamist registreeruma [osalejate registris](#) ning nad peavad olema valideeritud keskses valideerimisasutuses (REA Validation). Valideerimiseks palutakse neil üles laadida dokumente, mis tõendavad juriidilist staatust ja päritolu.

Muud üksused võivad osaleda muudes konsortsiumi rollides, näiteks seotud partnerid, alltöövõtjad, mitterahalist abi andvad kolmandad isikud jne (*vt punkti 13*).

Erijuhtumid

Erakorraline rahastamine – teistest riikidest pärit (eespool loetlemata) üksused on erandkorras abikõlblikud, kui abi andev asutus peab nende osalemist tegevuse rakendamiseks hädavajalikuks (*vt tööprogrammi*).

Füüsilised isikud – füüsilised isikud EI OLE abikõlblikud (välja arvatud füüsilisest isikust ettevõtjad, st ainuomanikud, kelle ettevõtte ei ole füüsilisest isikust eraldi juriidilist isikut).

Rahvusvahelised organisatsioonid – rahvusvahelised organisatsioonid on abikõlblikud. Nende suhtes ei kohaldata abikõlblikke riike käsitlevaid eeskirju.

Juriidilise isiku staatusega üksused – üksused, mis ei ole oma siseriikliku õiguse kohaselt juriidilised isikud, võivad erandkorras osaleda, kui nende esindajatel on õigus võtta nende nimel õiguslikke kohustusi ja pakkuda tagatisi ELi finantshuvide kaitseks samaväärselt juriidiliste isikute pakutavatele³⁴.

ELi organid – ELi organid (välja arvatud Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskus) EI TOHI olla konsortsiumi liikmed.

Ühendused ja huvirühmad – liikmetest koosnevad üksused võivad osaleda kui ainsad toetusesaajad või juriidilise isikuta toetusesaajad³⁵. ⚠️ Pange tähele, et kui tegevust rakendavad liikmed, peaksid nad osalema kas toetusesaajatena või seotud üksustena, muidu EI OLE nende kulud abikõlblikud.

Riigid, kes peavad praegu läbirääkimisi assotsieerimislepingute üle – läbirääkimisi pidavatest riikidest (vt *eespool*) pärit toetusesaajad võivad osaleda taotlusvoorus ja võivad alla kirjutada toetustele, kui läbirääkimised on lõpetatud enne toetuse allkirjastamist (tagasiulatava mõjuga, kui see on lepingus sätestatud).

ELi piiravad meetmed – teatud üksustele kehtivad erireeglid (*nt üksused, kellele kohaldatakse [ELi piiravaid meetmeid](#) Euroopa Liidu lepingu artikli 29 alusel ja ELi toimimise lepingu artikli 21536 alusel ning üksused, mida käsitletakse komisjoni suunistes nr [2013/C 205/0537](#)*). Sellised üksused ei ole abikõlblikud, et osaleda mis tahes juhul, sealhulgas toetusesaajate, seotud üksuste, seotud partnerite, alltöövõtjate või kolmandatele isikutele rahalise toetuse saajatena (kui neid on).

 Lisateabe saamiseks vt [juriidilise isiku valideerimise, juriidilise isiku määratud esindaja määramise](#) ja [finantsvõimekuse hindamise eeskirju](#).

[Konsortsiumi koosseis](#)

Ei kohaldu.

[Abikõlblikud tegevused](#)

Abikõlblikud tegevused on sätestatud eelnevalt punktis 2.

Taotlused peavad olema kooskõlas ELi poliitiliste huvide ja prioriteetidega (*nt keskkonna-, sotsiaal-, julgeoleku- ja kaubanduspoliitika jms*).

³⁴ Vt ELi finantsmääruse [2018/1046](#) artikli 197 lõike 2 punkti c.

³⁵ Vt mõistet ELi finantsmääruse [2018/1046](#) artikli 187 lõikest 2 ja artikli 197 lõikest 2.

³⁶ Pange tähele, et Euroopa Liidu Teatajas on sätestatud ametlik loetelu ning vastuolude korral on selle sisu üliluslik [ELi sanktsioonide kaardi](#) suhtes.

³⁷ Komisjoni suunist nr [2013/C 205/05](#), mis käsitlevad Iisraeli poolt alates 1967. aasta juunist okupeeritud territooriumitel tegutsevatele Iisraeli üksustele ja nende tegevusele selliste toetuste, auhindade ja rahastamisvahendite andmist, mida EL rahastab alates 2014. Aastast (ELT C 205, 19.07.2013, lk 9–11).

Kolmandatele isikutele on lubatud anda rahalist tuge programmide LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCM – kliimamuutuste leevendamine, LIFE-2021-SAP-CLIMA-CCA – kliimamuutustega kohanemine ja LIFE- 2021-SAP-CLIMA-GOV – kliimaalane juhtimine ja teave alusel toetuste ja auhindadena järgmistel tingimustel:

- taotlusvoorud peavad olema avatud, laialdaselt avalikustatud ning vastama ELi läbipaistvuse, võrdse kohtlemise, huvide konflikti ja konfidentsiaalsuse standarditele.

Kolmandatele isikutele antav rahaline toetus on lubatud kõigis projektides, mille eesmärk on aidata projektipartnerluse välistel üksustel (*nt mittetulundusühendused, kohalikud omavalitsused või kodanike rühmitused*) rakendada või arendada kohalikke algatusi, mis panustavad projekti eesmärkide saavutamisse.

Teie projekti taotluses tuleb selgelt välja tuua, miks on vajalik maksta kolmandatele isikutele rahalist toetust ja kuidas seda korraldatakse ning esitada loetelu erinevatest tegevustest, mille eest kolmandad isikud võivad saada rahalist toetust. Lisaks tuleb taotluses selgelt kirjeldada saavutatavaid eesmärke.

Geograafiline asukoht (sihtriigid)

Taotlused peavad olema seotud abikõlblikes riikides toimuvate tegevustega (*vt eespool*). Väljaspool abikõlblikke riike toimuvad tegevused kuuluvad erandjuhtude alla ning need peavad olema vajalikud ELi (või abikõlblike kolmandate riikide) keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamiseks ning tagama abikõlblikes riikides toimuvate sekkumiste tõhususe. Kolmandate riikide eesmärgid ei saa olla vastuolus ELi omadega.

7. Finants- ja tegevussuutlikkus ning välistamine

Finantssuutlikkus

Taotlejatel peavad olema **stabiilsed ja piisavad vahendid** projektide edukaks elluviimiseks ja oma panuse andmiseks. Mitmes projektis osalevatel organisatsioonidel peab olema piisavalt suutlikkust kõigi projektide elluviimiseks.

Finantssuutlikkuse kontroll toimub dokumentide alusel, mis palutakse teil toetuste ettevalmistamise ajal üles laadida [osalejate registrisse](#) (*nt kasumiaruanne ja bilanss, äriplaan, kinnitatud välisaudiitori koostatud audituaruanne, millega kinnitatakse viimase lõppenud majandusaasta raamatupidamisaruanne jne*). Analüüs põhineb neutraalsetel finantsnäitajatel, kuid selles võetakse arvesse ka muid aspekte, näiteks sõltuvust ELi rahastamisest ja eelarvepuudujäägist ning eelmiste aastate tuludest.

Kontrollitakse tavaliselt kõiki koordineerijaid, välja arvatud järgmisi:

- avalik-õiguslikud asutused (riikliku õiguse alusel avalik-õigusliku asutusena asutatud üksused, sealhulgas kohalikud omavalitsused või riiklikud ametiasutused) või rahvusvahelised organisatsioonid
- juhul kui projektiga taotletud toetuse summa ei ületa 60 000 eurot.

Vajaduse korral võib seda teha ka seotud üksuste puhul.

Kui me leiame, et teie finantssuutlikkus ei ole rahuldav, võime nõuda järgmist:

- lisateave
- tõhusam rahalise vastutuse kord, st kõigi kasusaajate ühis- ja kaasvastutus või mõjutatud üksuste ühis- ja kaasvastutus (*vt punkti 10 allpool*)

- osamaksetena tasutav eelrahastus
 - (üks või enam) ettemaksetagatis (vt punkti 10 allpool)
- või
- pakkuda välja eelrahastusest loobumist
 - taotleda teie asendamist või lükata vajaduse korral kogu taotlus tagasi.

i Lisateabe saamiseks vt [juriidilise isiku valideerimise, juriidilise isiku määratud esindaja määramise](#) ja [finantsvõimekuse hindamise eeskirju](#).

Tegevussuutlikkus

Taotluse esitajatel peavad olema projektide edukaks elluviimiseks ja oma panuse andmiseks vajalik **oskusteave, kvalifikatsioon** ja **vahendid** (sealhulgas piisav kogemus võrreldava suuruse ja laadiga projektidega).

Suutlikkust hinnatakse koos „Ressursid“ hindamiskriteeriumiga taotlejate ja nende projektimeeskondade pädevuse ja kogemuse alusel, sealhulgas tegevuseks vajalike ressurssidega (inimesed, tehnilised jms) või erandjuhtudel meetmetega, millega kavatsetakse see saavutada ülesande täitmise alguseks.

Kui taotluse hindamiskriteeriumi hindamine on positiivne, loetakse, et taotlejatel on piisavalt tegevussuutlikkust.

Taotlejad peavad näitama oma suutlikkust järgmisega:

- projekti juhtimise ja rakendamise eest vastutavate töötajate üldised profiilid (kvalifikatsioon ja kogemused)
- konsortsiumi liikmete (ja olemasolu korral eelmiste projektide) kirjeldus

Taotleja tegevussuutlikkuse kinnitamiseks võidakse küsida täiendavaid tõendavaid dokumente.

Välistamine

Taotlejad, kelle osas on langetatud **ELi välistamisotsus** või kes on ühes allolevatest **välistamise olukordadest**, mis EI võimalda neil saada ELi rahastust³⁸:

- pankrot, likvideerimine, kohtumenetlused, kokkulepe võlausaldajatega, peatatud äritegevus või muud sarnased menetlused (sealhulgas menetlused seoses isikutega, kes vastutavad piiramatult taotleja võlgade eest)
- sotsiaalkindlustuse või maksukohustuste rikkumine (sealhulgas kui selle pani toime isik, kes vastutavad taotleja võlgade eest piiramatult)
- süü ametialaste käitumisreeglite raskes rikkumises³⁹ (sealhulgas kui selle panid toime isikud, kellel on esinduse, otsuste langetamise või kontrolli õigused, tegelikud tulusaajad või isikud, kes on toetuse andmise/rakendamise seisukohalt olulised)

³⁸ Vt ELi finantsmääruse [2018/1046 artikleid 136 ja 141](#).

- toime pandud pettus, korruptsioon, sidemed kriminaalse organisatsiooni, rahapesu või terrorismiga seotud kuritegudega (sealhulgas terrorismi rahastamine), lapstööjõu või inimkaubandusega (sealhulgas kui selle panid toime isikud, kellel on esinduse, otsuste tegemise või kontrolli õigused, tegelikud tulusaajad või isikud, kes on toetuse andmise/rakendamise seisukohalt olulised)
- märkimisväärsed puudujäägid ELi hankelepingu, toetuslepingu, auhinna, eksperdilepingu vms peamistest kohustustest kinnipidamisel (sealhulgas kui selle panid toime isikud, kellel on esinduse, otsuste tegemise või kontrolli õigused, tegelikud tulusaajad või isikud, kes on toetuse andmise/rakendamise seisukohalt olulised)
- süü eeskirjade eiramises määruse nr [2988/95](#) artikli 1 lõike 2 tähenduses (sealhulgas kui selle panid toime isikud, kellel on esinduse, otsuste langetamise või kontrolli õigused, tegelikud tulusaajad või isikud, kes on toetuse andmise/rakendamise seisukohalt olulised)
- loodud teistsuguses jurisdiktsioonis eesmärgiga hoida kõrvale päritoluriigi eelarvelistest, sotsiaalsetest või muudest juriidilistest kohustustest või sellel eesmärgil on loodud teine üksus (sealhulgas kui selle panid toime isikud, kellel on esinduse, otsuste tegemise või kontrolli õigused, tegelikud tulusaajad või isikud, kes on toetuse andmise/rakendamise seisukohalt olulised).

Taotlejatest keeldutakse ka siis, kui selgub, et⁴⁰:

- nad esitasid toetuste andmise menetluse käigus osalemiseks nõutud teavet valesti või jätsid selle teabe esitamata;
- nad osalesid eelnevalt taotlusvooru ettevalmistuses ja see põhjustab konkurentsimoonutuse, mida ei ole võimalik kuidagi heastada (huvide konflikt).

8. Hindamise ja toetuste andmise menetlus

Taotlustes tuleb järgida **avalduste esitamise ja hindamise tavamenetlust** (ühes etapis esitamine ja ühes etapis hindamine).

Kõiki taotlusi hindab **hindamiskomitee** (mida abistavad erapooletud välised eksperdid). Kõigepealt kontrollitakse, et taotlused vastavad vorminõuetele (vastuvõetavus ja abikõlblikkus, vt punkte 5 ja 6). Vastuvõetavaks ja abikõlblikuks loetud taotlusi hinnatakse (iga projekti puhul eraldi) tegevussuutlikkuse ja hindamiskriteeriumidest lähtuvalt (vt punkte 7 ja 9) ning järjestatakse seejärel hinnete alusel.

Sama punktisumma saanud taotluste korral (teema või eelarve raames) määratakse alljärgneva lähenemise põhjal kindlaks **tähtsuse järjekord**:

järjest igas võrdsete taotlustega rühmas, alustades kõrgeima hinde saanud rühmast ja edasi kahanevas järjestuses. Võrdsete projektide prioriteedid seatakse hinde alusel, mille nad said hindamiskriteeriumi „Mõju“ eest. Kui need punktisummad on võrdsed, põhineb tähtsuse järjekord kriteeriumide „Asjakohasus“, seejärel „Kvaliteet“, seejärel „Ressursid“ punktisummadel.

³⁹ Ametialaste käitumisreeglite rikkumine hõlmab järgmist: kutseala eetikanormide rikkumine, väärkäitumine, mis mõjutab ametialast usaldusväärsust, valeandmete esitamine / teabe vääriti esitamine, osalemine kartellis või muus konkurentsimoonutavas kokkuleppes, IOÕ rikkumine, püüd mõjutada otsuste langetamise protsesse või hankida omavalitsustelt konfidentsiaalset teavet või saada eeliseid.

⁴⁰ Vt ELi finantsmääruse [2018/1046](#) artiklit 141.

Kõiki taotluste esitajaid teavitatakse hindamistulemusest (**hindamistulemuse kiri**). Edukate taotluste koostajatele edastatakse kutse toetuse ettevalmistamiseks, teised pannakse ootenimekirja või lükatakse tagasi. Eelarve künnisest allapoole jäänud (st taotlusvooru läbinud, kuid mitte piisavalt kõrgel positsioonil rahastuse saamiseks) taotlustele antakse kvaliteedimärgis.

 Rahastamiskohustust ei ole võetud – toetuse ettevalmistamise kutse EI kujuta endast ametlikku rahastamiskohustust. Enne toetuse andmist tuleb teha erinevaid õiguspärasuse kontrole: *juriidilise isiku valideerimine, finantssuutlikkus, välistamise kontroll jms.*

Toetuse ettevalmistamine hõlmab dialoogi, et viimistleda projekti tehnilisi või finantsaspekte ning teilt võidakse nõuda täiendavat teavet. Samuti võib see hõlmata taotluse kohandamist, et käsitleda hindamiskomisjoni soovitusi või muid probleeme. Nõuetele vastavus on toetuse allkirjastamise eeltingimus.

Kui leiate, et hindamismenetluses tehti viga, võite esitada **kaebuse** (järgides hindamistulemuse kirjas sätestatud tähtaegu ja menetlusi). Pange tähele, et teavitusi, mida pole avatud 10 päeva jooksul alates saatmisest, loetakse avatuks, ning et tähtaegu arvestatakse alates avamisest/kättesaamisest (vt ka [rahastus- ja hankeportaali kasutustingimused](#)). Pidage ka silmas, et elektrooniliselt esitatud kaebustele võivad kehtida tähemärgipiirangud.

9. Taotluse hindamiskriteeriumid

Käesoleva taotlusvooru **taotluste hindamiskriteeriumid** on järgmised:

1. Asjakohasus (0–20 punkti)

- Ühele või mitmele LIFE programmi alaeesmärgile ja eesmärgiks olevale allprogrammile tehtava panuse asjakohasus
- Mil määral on taotlus kooskõlas taotlusvoorus esitatud kirjeldusega, sealhulgas vajaduse korral selle konkreetset prioriteedid
- Mõiste ja meetodika: üldise sekkumisloogika usaldusväärsus
- Mil määral pakub taotlus kaasnevaid hüvesid ja edendab sünergiat muude poliitikavaldkondadega, mis on olulised keskkonna- ja kliimapolitiika eesmärkide saavutamiseks

2. Mõju (0–20 punkti)

- Tegevuste tõttu projekti käigus ja/või pärast seda oodatavate mõjude ambitsioonikus ja usaldusväärsus, sealhulgas selle tagamine, et ei tekitata olulist kahju LIFE programmi muudele alaeesmärkidele
- Projekti tulemuste kestlikkus pärast projekti lõppu
- Projekti tulemuste kasutamise meetmete kvaliteet
- Projekti tulemusi on võimalik korrata samades või muudes sektorites või kohtades või suurendada avaliku või erasektori osalejate poolt või suuremate investeeringute või rahaliste vahendite kasutuselevõtmise kaudu (hoogustav potentsiaal).

3. Kvaliteet (0–20 punkti)

- Töökava selgus, asjakohasus ja teostatavus
- Asjaomaste sidusrühmade kindlaksmääramine ja mobiliseerimine
- Tegevuse asjakohane geograafiline fookus
- Mõjude seire ja aruandluse kava kvaliteet
- Projekti ja selle tulemuste erinevatele sihtrühmadele teatavaks tegemise ja levitamise meetmete asjakohasus ja kvaliteet

4. Ressursid (0–20 punkti)

- Projektimeskonna koosseis – võttes arvesse selle asjatundlikkust, oskusi ja kohustusi ning juhtimisstruktuuri asjakohasust
- Eelarve ja ressursside asjakohasus ning nende kooskõla töökavaga
- Eelarve läbipaistvus, st kuluartiklid peaksid olema piisavalt kirjeldatud
- Mil määral arvestatakse projekti keskkonnamõjuga ja seda leevendatakse, sealhulgas keskkonnahoidlike hangete kasutamise kaudu. Kasuks tuleb tunnustatud meetodite (*toote keskkonnajalajälje arvutamise meetod või organisatsiooni keskkonnajalajälje arvutamise meetod või sarnased meetodid, nagu tootekategooria keskkonnajalajälje määramise eeskirjad / organisatsiooni keskkonnajalajälje määramise eeskirjad*) või keskkonnajuhtimissüsteemide (*nt keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteem*) kasutamine projekti keskkonnajalajälje arvutamiseks
- Taotluse maksumuse ja kvaliteedi suhe

Boonuspunktid

- **1. boonus** Taotlusega kaasneb erakordselt tugev sünergia LIFE programmi allprogrammidega ning see pakub märkimisväärseid kaasnevaid hüvesid. (2 punkti).
- **2. boonus** Taotlust rakendatakse eelkõige äärepoolseimates piirkondades. Kui taotlusvoorus käsitletud vajaduste seiskohast on olulised konkreetsed piirkondlikud eripärad, *nt saared seoses jäätmetega, mahuka söetööstusega piirkonnad seoses puhta energiaga jne*, võidakse seda boonust laiendada teistele konkreetsete vajaduste ja haavatavustega piirkondlikele aladele (2 punkti).
- **3. boonus** Taotlus toetub märkimisväärselt teiste ELi rahastatud projektide tulemustele või laiendab neid. (2 punkti).
- **4. boonus** Taotlusel on erakordne katalüütiline potentsiaal. (2 punkti).
- **5. boonus** Taotluses on nähtud ette liikmesriikide vaheline piiriülene koostöö, mis on hädavajalik projekti eesmärkide saavutamise tagamiseks. (2 punkti).

Taotluse hindamiskriteeriumid	Minimaalne nõutav punktisumma	Maksimaalne punktisumma	Paranduskoefitsient
Asjakohasus	10	20	1
Mõju	10	20	1,5
Kvaliteet	10	20	1
Ressursid	10	20	1
Üldine kaalutud (nõutav) punktisumma (ilma boonuseta)	55	90	–
1. boonus	–	2	1
2. boonus	–	2	1
3. boonus	–	2	1
4. boonus	–	2	1
5. boonus	–	2	1
Üldine kaalutud (nõutav) punktisumma (koos boonusega)	55	100	–

Maksimaalsed punktid: **100** punkti.

Iga kriteeriumi individuaalne lävi: **10** punkti.

Üldine positiivse otsuse lävi: **55** punkti.

Taotlusi, mis ületavad individuaalsed künnised **JA** üldise künnise, kaalutletakse rahastamiseks olemasoleva projekti taotlusvooru eelarve piires. Muud taotlused lükatakse tagasi.

10. Toetuslepingute õiguslik ja rahaline vormistamine

Kui läbite hindamise, esitatakse teie projektile kutse toetuse ettevalmistamiseks, kus teil palutakse koos ELi projekti haldava ametnikuga ette valmistada toetusleping.

Kõnealune toetusleping määrab kindlaks teie toetuse raamistiku ja selle tingimused, eelkõige seoses tarnete, aruandluse ja maksetega.

Kasutatava näidistoetusleping (ja kõik muud asjakohased mallid ja juhenddokumendid) on saadaval [portaali juhenddokumentides](#).

Alguskuupäev ja projekti kestus

Projekti alguskuupäev ja kestus määratakse kindlaks toetuslepingus (*andmeleht, 1. punkt*). Tavaliselt on alguskuupäev pärast toetuslepingu allkirjastamist. Tagasiulatuvat kohaldamist võib lubada erandkorras nõuetekohase põhjenduse olemasolul, kuid mitte varem kui taotluse esitamise kuupäeval. Projekti tavapärane kestus on **2–5 aastat**.

Maksimaalne projekti kestus: **10 aastat**.

Vahe-eesmärgid ja tulemused

Iga projekti vahe-eesmäärke ja tulemusi hallatakse portaali toetuste haldamise süsteemi kaudu ning need kajastuvad toetuslepingu 1. lisas.

Toetuse vorm, toetusmäär ja maksimaalne toetussumma

Toetuse parameetrid (*maksimaalne toetussumma, toetusmäär, abikõlblikud kogukulud jms*) määratakse kindlaks toetuslepingus (*andmelehe 3. punkt ja artikkel 5*).

Projekti eelarve (maksimaalne toetussumma): *vt eelnevat punkti 3*. Antud toetus võib olla väiksem kui taotletud summa.

Toetus on eelarvepõhine toetus tegelike kulude katmiseks (tegelikud kulud koos ühikukulu ja kindlasummaliste elementidega). See tähendab, et hüvitatakse AINULT teatud tüüpi kulusid (abikõlblike kulusid) ja kulusid, mida projekti jaoks *tegelikult* kanti (MITTE *eelarvelisi* kulusid). Ühikuhindade ja kindlasummaliste elementide korral saate küsida toetuslepingus kirjeldatud viisil arvatud summasid (*vt artikkel 6 ning 2. ja 2a lisa*).

Kulusid hüvitatakse toetuslepingus fikseeritud toetusmäära alusel (maksimaalselt **60%**).

Toetustega EI TOHI teenida kasumit (st tulude ülejääk + ELi toetust ületavad kulud). Tulu teenimisele suunatud ühendused peavad deklareerima oma tulu ja kasumi olemasolu korral lahutame selle lõplikust toetuse summast (*vt artiklit 22.3*).

Lisaks võtke arvesse, et lõplikku toetussummat võib toetuslepingu täitmata jätmise korral vähendada (*nt valesti rakendamine, kohustuste rikkumine jms*).

Eelarvekategooriad ja kulude abikõlblikkus

Eelarvekategooriad ja kulude abikõlblikkuse eeskirjad on kindlaks määratud toetuslepingus (*andmeleht, 3. punkt, artikkel 6 ja lisa 2*).

Käesoleva taotlusvooru eelarvekategooriad:

- A. Personalikulud
 - A.1. Töötajad
 - A.2. Füüsilised isikud otselepingu alusel
 - A.3 Lähetatud isikud
 - A.4 VKEde omanikud ja füüsilisest isikust toetusesaajad
 - A.5 Vabatahtlikud
- B. Allhankekulud
- C. Ostukulud
 - C.1 Sõidukulud ja päevaraha
 - C.2 Seadmed
 - C.3 Muud kaubad, tööd ja teenused
- D. Muud kulukategooriad
 - D.1 Kolmandatele isikutele antav rahaline toetus

- D.2 Maa ostmine
- E. Kaudsed kulud

Kõnealuse taotlusvooru konkreetset abikõlblikkuse tingimused:

- personalikulud:
 - VKE omaniku / füüsilise isiku ühikukulu⁴¹: jah
 - vabatahtlike ühikukulu⁴²: jah (ilma kaudsete kuludeta)
- sõidu- ja päevaraha ühikukulu⁴³: ei (ainult tegelikud kulud)
- seadmete kulud: loetletud seadmete täishind + amortisatsioon
- muud kulukategooriad:
 - kolmandatele isikutele makstava rahalise toetuse kulud: lubatud toetuste ja auhindade puhul; kolmandatele isikutele makstava rahalise toetuse kogusumma on **100 000 eurot**; maksimaalne summa kolmanda isiku kohta on **20 000 eurot**.
 - maaostu kulud: kehtivad eritingimused, mis on sätestatud artikli 6.2 punktis D.2 „Abikõlblikud ja abikõlbmatud kulud“ ja LIFE programmi toetuslepingu üldise näidise panused. Taotleja peab kõiki tingimusi taotluses käsitlema ning selgitama, kuidas igaüks neist on täidetud või täidetakse projekti käigus. Nendeks tingimusteks on näiteks panus Natura 2000 võrgustiku terviklusse, on tagatud, et pikemas perspektiivis kasutatakse maad kooskõlas LIFE programmi konkreetsete eesmärkidega või asjaoluga, et maaost on ainuke või kõige kulutõhusam viis soovitud kaitse-eesmärgi saavutamiseks jne
 - kindlasummalised kaudsed kulud: **7%** abikõlblikest otsestest kuludest (kategooriad A–D, välja arvatud vabatahtlike kulud ja vabastatud erikulude kategooriad (maa ost), kui neid on)
 - käibemaks: mahaarvamisele mittekuuluv käibemaks on abikõlblik (kuid alates 2013. aastast EI OLE abikõlblik käibemaks, mille on maksnud avaliku sektori asutustena tegutsevad toetusesaajad)
 - muu:
 - mitterahaline, kuid kuluneutraalne tasuta panus on lubatud, st seda ei saa deklareerida kuluna
 - avakohtumine: toetust andva asutuse korraldatava avakohtumise kulud on abikõlblikud (maksimaalselt 2 inimese reisikulud, piletid Brüsselisse ja tagasi ning ühe öö majutuskulud) üksnes juhul, kui kohtumine toimub pärast toetuslepingus sätestatud projekti alguskuupäeva; alguskuupäeva saab vajaduse korral muuta
 - projekti veebilehed: projekti esitlemisega seotud kulud osalejate veebilehtedel või sotsiaalmeedia kontodel on abikõlblikud; *eraldi* projekti veebilehete kulud ei ole põhimõtteliselt abikõlblikud

⁴¹ Komisjoni 20. oktoobri 2020. aasta [otsus](#), millega antakse luba kasutada ühikukulusid väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete omanike ja toetusesaajate personalikuludeks, kes on füüsilised isikud, kes ei saa oma tegevuse või tööprogrammi alusel tehtud töö eest palka (C(2020)7715).

⁴² Komisjoni 10. aprilli 2019. aasta [otsus](#), millega antakse luba ühikukulude kasutamiseks vabatahtlike tegevuse või tööprogrammi raames tehtava töö personalikulude deklareerimiseks (C(2019)2646).

⁴³ Komisjoni 12. jaanuari 2021. aasta [otsus](#), millega antakse mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027 kohaselt luba kasutada tegevuse või tööprogrammi raames ühikukulusid sõidu-, majutus- ja elamiskulude jaoks (C(2021)35).

- ühine teabe- ja levitamistegevus: nähakse ette vahendid, et suurendada sünergiat ning nähtavust LIFE programmi ja ELi toetustegevuse vahel
- muud abikõlbmatud kulud: puudub

 Vabatahtlike kulud – vabatahtlike kulud ei ole klassikaline kulukategooria. Kulusid ei ole, sest vabatahtlikud töötavad tasuta, kuid neid võib siiski eelarvesse lisada kindlaksmääratud ühikukuluna (vabatahtliku kohta) ja seega lubada teil toetuse saamiseks vabatahtlike tööst kasu saada (suurendades hüvitussummat kuni 100% tavapärastest kuludest, st kulukategooriaid, mis ei ole seotud vabatahtlikega). Lisateavet leiate [selgitustega toetuslepingu artiklist 6 lõike 2 punktist A.5](#).

Aruandlus ja maksekord

Aruandlus ja maksekord on kindlaks määratud toetuslepingus (*andmelehe 4. punkt ning artiklid 21 ja 22*).

Pärast toetuse allkirjastamist saate tavaliselt projekti alustamiseks **ettemakse** (tavaliselt **30%** maksimaalsest toetussummast, erandkorras vähem või ettemakset ei tehta). Ettemakse makstakse 30 päeva jooksul alates jõustumisest/finantstagatisest (kui see on nõutav), olenevalt sellest, kumb on hilisem.

Ettemakse aruandega on seotud üks või mitu **täiendava ettemakse makset**.

Peale selle võidakse pikemate või keerukamate projektide puhul teilt oodata ühe või mitme eduaruande esitamist, mis ei ole maksetega seotud.

Lõppmakse: Projekti lõpus arvutame teie lõpliku toetussumma. Kui varasemate maksete kogusumma on lõplikust toetussummast suurem, palume teil (teie koordineerijal) vahe tagasi maksta (tagasinõudmine).

Kõik maksed tehakse koordineerijale.

 Võtke arvesse, et makseid vähendatakse automaatselt, kui ühel teie konsortsiumi liikmetest on ELile tasumata võlgu (toetust andev asutus või muud ELi organid). Sellised võlad korvame meie – kooskõlas toetuslepingus sätestatud tingimustega (*vt artiklit 22*).

Võtke arvesse ka seda, et vastutate kõigi tehtud tööde ja deklareeritud kulude kohta andmete säilitamise eest.

Ettemaksetagatised

Kui on vaja ettemaksetagatist, sätestatakse see toetuslepingus (*andmelehe 4. punkt*). Summa määratletakse toetuse ettevalmistamise ajal ja see on tavaliselt võrdne teie toetuse ettemaksega või sellest väiksem.

Tagatis peaks olema eurodes ja selle peaks väljastama ELi liikmesriigis asutatud tunnustatud pank/finantseerimisasutus. Kui olete asutatud kolmandas riigis ja soovite anda oma riigi panga/finantseerimisasutuse garantii, võtke meiega ühendust (see võib olla erandkorras aktsepteeritav, kui see pakub samaväärset tagatist).

Pangakontodel blokeeritud summasid EI aktsepteerita finantstagatistena.

Ettemaksetagatiseid EI OLE ametlikult seotud üksikute konsortsiumi liikmetega, mis tähendab, et teil on vabadus korraldada, kuidas anda tagatise summat (*ühe või mitme toetusesaaja poolt, kogusumma või mitme tagatise eest, asjaomase toetusesaaja või teise toetusesaaja poolt jne*). Oluline on aga see, et nõutud summa oleks kaetud ja et tagatis(ed) saadetakse meile õigel ajal ettemakse tegemiseks (skaneeritud koopia portaali kaudu JA posti teel).

Kui meiega on kokku lepitud, võib pangatagatise asendada kolmanda isiku tagatisega.

Tagatis vabastatakse toetuse lõppemisel toetuslepingus sätestatud tingimuste alusel.

Tõendid

Olenevalt tegevuse liigist, toetussumma suurusest ja toetusesaajate liigist võidakse teilt nõuda mitmesuguste tõendite esitamist. Iga tõendi liigid, ajakava ja künnised määratletakse toetuslepingus (*andmelehe 4. punkt ja artikkel 24*).

Vastutuskord tagasinõudmise korral

Vastutuskord tagasinõudmiste korral on kindlaks määratud toetuslepingus (*andmelehe 4.4. punkt ja artikkel 22*).

Toetusesaajate jaoks on see üks järgmistest:

- piiratud solidaarne vastutus, millel on individuaalsed ülemmäärad – *iga toetusesaaja vastutab oma maksimaalse toetussumma ulatuses*

- tingimusteta ühine ja solidaarne vastutus – *iga toetusesaaja kuni tegevuse maksimaalse toetussummani*
- või
- individuaalne finantsvastutus – *iga toetusesaaja vastutab ainult oma võlgade eest.*

Peale selle võib toetust andev asutus nõuda seotud üksuste (koos toetusesaajaga) solidaarset vastutust.

Projekti rakendamise sätted

Intellektuaalomandi õigusi käsitlevad eeskirjad: *vt näidistoetuslepingut (artikkel 16 ja lisa 5)*:

- tulemuste kasutamise õigused: jah

Rahastamisest teavitamine, selle levitamine ja nähtavus: *vt näidistoetuslepingut (artikkel 17 ja lisa 5)*:

- teavitamise ja levitamise kava: jah
- täiendavad teavitamise ja levitamisega seotud tegevused: jah
- erilogod: jah

Konkreetsed eeskirjad tegevuse ellu viimiseks: *vt näidistoetuslepingut (artikkel 18 ja lisa 5)*:

- kestus: jah
- segarahastamistoimingute erieeskirjad: puudub

Muud eripärad

Ei kohaldu.

Mittevastavus ja lepingu rikkumine

Toetuslepingus (5. peatükk) on sätestatud meetmed, mida võime kohaldada lepingu rikkumise (ja muude mittevastavuste) korral.

- ① Lisateavet leiate [selgitustega toetuslepingust \(AGA\)](#).

11. Kuidas esitada taotlus

Kõik taotlused tuleb esitada otse veebis rahastus- ja hankeportaali elektroonilise taotlemise süsteemis. Paberkandjal taotlusi EI võeta vastu.

Taotluse esitamine toimub **kahe etapis**:

a) kasutajakonto loomine ja oma organisatsioon registreerimine

Taotlemise süsteemi (ainus võimalus taotlemiseks) kasutamiseks peavad osalejad [looma ELi sisselogimiseks konto](#).

Kui teil on ELi sisselogimise konto olemas, saate [oma organisatsiooni registreerida](#) osalejate registris. Pärast registreerimist saadetakse teile üheksakohaline osaleja tunnuscode.

b) esitage taotlus

Sisenege elektroonilisse taotlemise süsteemi jaotises [Search Funding & Tenders](#) (Otsi rahastust & pakkujaid) oleva lehe „Topic“ (Teema) kaudu (või taotlusvoorude puhul, mis saadeti kutsega, esitage taotlus kutsekirjas olnud lingi kaudu).

Esitage oma taotlus neljas osas järgnevalt:

- osa A sisaldab taotlejaga (tulevane koordineerija, toetusesaajad, seotud üksused ja seotud partnerid) seotud haldusalast teavet ja taotluse eelarve kokkuvõtet. Täitke see otse veebis;
- osa B (tegevuse kirjeldus) hõlmab taotluse tehnilist sisu. Laadige taotlemise süsteemist alla kohustuslik mall, täitke ära ja laadige üles PDF-failina;
- osa C sisaldab projekti kohta lisaandmeid ja see tuleb täita otse veebis;
- lisad (vt punkti 5). Laadige need üles PDF-failina (olenevalt kohtadest üks või mitu). Olenevalt faili tüübist on mõningatel juhtudel võimalik laadida üles Excel-vormingus faile.

Taotluses tuleb pidada kinni **lehekülgede arvu piirangust** (vt punkti 5), üleliigseid lehekülgi ei arvestata.

Dokumendid tuleb laadida üles taotlemise süsteemi **õigesse kategooriasse** vastasel juhul ei pruugita taotlust lugeda täielikuks ja see jäetakse vastu võtmata.

Taotlus tuleb esitada enne **taotlusvooru tähtaega** (vt punkti 4). Pärast seda tähtaega on süsteem suletud ja taotlusi ei saa enam esitada.

Pärast taotluse esitamist saadetakse teile **kinnitusega e-kiri** (mis sisaldab teie taotluse kuupäeva ja kellaaega). Kui teile kinnitusega e-kirja ei saadatud, siis see tähendab, et teie taotlust EI ole esitatud. Kui arvate, et see on tingitud taotlemise süsteemi rikkest, peaksite kohe esitama kaebuse [IT kasutajatoe veebivormi](#) kaudu, selgitades asjaolusid ja lisades taotluse koopia (ja võimaluse korral kuvatõmmised, et näidata, mis juhtus).

Protsesside ja menetluste üksikasju on kirjeldatud [veebipõhises juhendis](#). Veebipõhine kasutusjuhend sisaldab ka linke KKK-le ja üksikasjalikke juhiseid portaali elektroonilise teabevahetussüsteemi kohta.

12. Abiteave

Kui võimalik, **püüdke leida vastused oma küsimustele ise** siit dokumendist ja muudest dokumentidest (meil on piiratud ressursid otsepäringute käsitlemiseks):

- [veebipõhine kasutusjuhend](#)
- lehel „Topic“ (Teema) olevad KKK (käimasolevate taotlusvoorude korral konkreetse taotlusvooriga seotud küsimuste jaoks, ei kohaldu kutsega seotud tegevuse suhtes)
- [portaali KKK](#) (üldised küsimused).
- [LIFE programmi teabepäevad](#)

Külastage regulaarselt lehte „Topic“ (Teema), sest me kasutame seda taotlusvooru värskenduste avaldamiseks. (Kutsete puhul võtame teiega ise ühendust, kui taotlusvoorus on uuendusi).

Kontakt

Portaali taotlemise süsteemi puudutavate isiklike küsimuste korral võtke ühendust [IT kasutajatoega](#).

Küsimused, mis ei ole seotud IT valdkonnaga, tuleks saata järgmisele e-posti aadressile: [CINEA-LIFE- ENQUIRIES@ec.europa.eu](mailto:CINEA-LIFE-ENQUIRIES@ec.europa.eu).

 Palun:

- saatke küsimused kõige hiljemalt 7 päeva enne taotluse esitamise tähtaega (vt punkti 4)
- viidake arusaadavalt taotlusvoorule ja temale, millega on teie küsimus seotud (vt esilehte).

13. Oluline

OLULINE

- **Äрге oodake tähtaja lõpuni** – täitke oma taotlus aegsasti enne tähtaega, et vältida võimalikke viimase hetke **tehnilisi probleeme**. Viimasel hetkel tekkivate probleemide (*nt ülekoormus vms*) korral vastutate teie. Taotlusvooru tähtaegu EI saa pikendada.
- **Külastage** regulaarselt lehte „Topic“ (Teema). Avaldame seal taotlusvooru kohta uuendusi ja lisateavet (taotlusvooru ja teema värskendused).
- **Rahastus- ja hankeportaali elektroonilise taotlemise süsteem** – taotluse esitamisega nõustuvad kõik osalejad elektroonilise teabevahetuse portaali kasutamiseks kooskõlas [portaali kasutustingimustega](#).
- **Registreerumine** – enne taotluse esitamist peavad kõik toetuse saajad, seotud üksused ja seotud partnerid olema registreeritud [osalejate registris](#). Taotlusvormil on kohustuslik osaleja tunnuskood (üks osaleja kohta).
- **Konsortsiumi rollid** – konsortsiumi moodustamisel mõelge organisatsioonidele, mis aitavad teil saavutada eesmärgid ja lahendada probleeme.

Rollid tuleks jaotada kooskõlas projektis osalemise tasemega. Peamised osalejad peaksid osalema **toetusesaajate** või **seotud üksustena**, teised üksused võivad osaleda seotud partneritena, alltöövõtjatena või mitterahalist panust andvate kolmandate isikutena. **Seotud partnerid** ja mitterahalist panust andvad kolmandad isikud peaksid kandma oma kulud ise (neist ei saa ELi rahastuse ametlikud saajad). **Allhanked** peaksid tavaliselt moodustama piiratud osa ja neid peaksid tegema kolmandad isikud (mitte üks toetusesaajatest / seotud üksustest). Allhanke kohta, mis moodustab enam kui 30% abikõlblikest kuludest, tuleb esitada taotluses põhjendus.

- **Koordineerija** – mitme toetusesaajaga toetuste korral osalevad toetusesaajad konsortsiumina (toetusesaajate rühmana). Nad peavad valima koordineerija, kes juhib ja koordineerib projekti ning esindab konsortsiumi suhtluses toetust andva asutusega. Ühe toetusesaajaga toetuste korral on ainus toetusesaaja automaatselt koordineerija.
- **Seotud üksused** – taotlejad võivad osaleda koos seotud üksustega (st toetusesaajaga seotud üksused, kes osalevad tegevuses toetusesaajatega sarnaste õiguste ja kohustustega, kuid kes ei allkirjasta toetust ega saa seetõttu ise toetusesaajateks). Nad saavad osa toetusrahast ja peavad seetõttu vastama kõikidele taotlusvooru tingimustele ja olema valideeritud (täpselt nagu toetusesaajad), kuid neid ei arvesta konsortsiumi koosseisu minimaalsete abikõlblikkuse kriteeriumide hulka (kui neid on).
- **Seotud partnerid** – taotlejad võivad osaleda koos seotud partneritega (st partnerorganisatsioonidega, kes osalevad tegevuses, kuid kellel puudub õigus saada toetust). Nemat osalevad rahastuseta ja seega ei ole vaja neid valideerida.
- **Konsortsiumi leping** – praktilistel ja õiguslikel põhjustel on soovitatav kehtestada sisekord, mis võimaldab toime tulla erandlike või ettenägematute asjaoludega (alati, isegi kui see ei ole toetuslepingu järgi kohustuslik). Konsortsiumi leping annab ka võimaluse jagada toetusraha ümber oma konsortsiumisiseste põhimõtete ja parameetrite järgi (näiteks võib üks toetusesaaja määrata oma toetusraha teisele toetusesaajale). Seega võimaldab konsortsiumi leping kohandada ELi toetust konsortsiumi vajaduste järgi ning aidata teid kaitsta vaidluste korral.

- **Projekti tasakaalustatud eelarve** – toetustaotlustega tuleb tagada projekti tasakaalustatud eelarve ja projekti eduka rakendamise piisavad muud vahendid (*nt omaosalus, tegevusest saadav tulu, kolmandate isikute rahaline osalus jne*). Kui teie hinnangulised kulud ei ole abikõlblikud (sealhulgas kui need on liigsed), võidakse teil paluda neid vähendada.
- **Kasumi taotlemist keelav eeskiri** – toetused EI tohi toota kasumit (st tulude ülejääk + ELi toetus kuludele). Seda kontrollitakse projekti lõpus.
- **Topeltrahastamise vältimine** – topeltrahastamine ELi eelarvest on rangelt keelatud (v.a ELi koostoimega seotud tegevuse raames). Väljaspool sellist koostoimega seotud tegevust võib iga tegevus saada ELi eelarvest ainult ÜHE toetuse ja kuluartikleid EI tohi deklareerida kahe eri ELi tegevuse jaoks.
- **Lõpetatud/poleliolevad projektid** – taotlused meetmete kohta, mis on juba lõpetatud, lükatakse tagasi; taotlusi meetmete kohta, millega on juba alustatud, hinnatakse juhtumipõhiselt (sellisel juhul ei hüvitata selliste tegevuste kulusid, mis toimusid enne toetuslepingu alguskuupäeva / taotluse esitamist).
- **Kombineerimine ELi tegevustoetustega** – kombineerimine ELi tegevustoetustega on võimalik, kui projekt jääb tegevustoetuse tööprogrammist välja ja tagate, et kuluartiklid on raamatupidamises selgelt eraldatud ja EI OLE deklareeritud kaks korda (*vt [selgitustega näidistoetuslepingu artiklit 6 lõike 2 punkti E](#)*).
- **Mitu taotlust** – taotlejad võivad sama taotlusvooru raames esitada *eri* projektide kohta mitu taotlust (ja saada nende jaoks rahalisi vahendeid). Organisatsioonid võivad osaleda mitmes taotluses.
KUID: kui *väga sarnaste* projektide kohta esitatakse mitu taotlust, võetakse vastu ainult üks taotlus, mida hinnatakse; taotlejatel palutakse üks neist tagasi võtta (või see lükatakse tagasi).
- **Uuesti esitamine** – taotlusi võib muuta ja uuesti esitada kuni esitamise tähtajani.
- **Tagasilükkamine** – taotluse esitamisega nõustuvad kõik taotlejad käesolevas taotlusvooru dokumendis (ja selles viidatud dokumentides) esitatud taotlusvooru tingimustega. Kõigile taotlusvooru tingimustele mittevastavad taotlused **lükatakse tagasi**. See kehtib ka taotluse esitajate suhtes: kõik taotlejad peavad vastama kriteeriumitele. Kui mõni neist ei vasta, tuleb ta asendada või kogu taotlus lükatakse tagasi.
- **Tühistamine** – võib esineda asjaolusid, mille tõttu taotlusvoor tuleb tühistada. Sellisel juhul teavitatakse teid taotlusvooru või teema uuenduse kaudu. Pange tähele, et tühistamise korral puudub õigus saada hüvitist.
- **Keel** – taotluse saab esitada mis tahes ELi ametlikus keeles (projekti kokkuvõtte peaks aga alati olema vormistatud inglise keeles). Tõhususe huvides soovitame tungivalt esitada kogu avaldus ingliskeelsena.

- **Läbipaistvus** – kooskõlas [ELi finantsmääruse](#) artikliga 38 avaldatakse teave antud ELi toetuste kohta igal aastal [Europa veebilehel](#).

See hõlmab järgmist:

- toetuse saaja nimed
- toetuse saaja aadressid
- eesmärk, milleks toetus anti
- maksimaalne antud summa.

Erandjuhtudel võidakse avaldamisest loobuda (piisavalt ja nõuetekohaselt põhjendatud taotluse alusel), kui tekib oht, et avalikustamine võib ohustada teie ELi põhiõiguste hartas sätestatud õigusi ja kohustusi või kahjustada teie ärihuve.

- **Andmekaitse** – käesoleva taotlusvooru raames taotluse esitamine hõlmab isikuandmete kogumist, kasutamist ja töötlemist. Andmeid töödeldakse kooskõlas kohaldatava õigusraamistikuga. Neid töödeldakse üksnes teie taotluse hindamiseks, toetuse hilisemaks haldamiseks ja vajaduse korral programmi seireks, hindamiseks ja suhtluseks. Üksikasju selgitatakse [Rahastus- ja hankeportaali privaatsusavalduses](#).